

ŠVIESA

SAUSIS-VASARIS-KOVAS, 1952

TURINYS

Faktai apie L. L. Draugiją	2
Bando teisintis prieš lietuvių tautą. <i>A. Šilėnas</i>	3
Istoriniai unijų veikimo bruožai. <i>J. Gasiūnas</i>	7
Sulaužyta meškerė. <i>B-nas</i>	10
Džiaugsmo dainos skamba Lietuvoje. <i>J. Grybauskas</i>	13
Meilės trupinėliai. Eilėraštis. <i>A. Dagilis</i>	14
Literatūros apžvalga. <i>Dr. Antanas Petrika</i>	15
Iš pasaulinio karo dienoraščio. Eil. <i>R. Baranikas</i>	17
Mokslas naujojo gyvenimo statyboms. Akad. <i>A. Vinteras</i>	18
Dr. Algirdą Margerį perskaičius. <i>Salietis</i>	21
Didžioji Lietuva ir Vytauto gadynė. <i>D. M. Šolomskas</i>	26
Norintiems turtą palikti A.L.D.L.D.	31

ŠVIESA

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers
Literary Association, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, J. Gasiunas.

Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879.

Faktai apie L. L. Draugiją

Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija buvo suorganizuota Pirmojo pasaulinio karo audrose, 1915 metais. Tuo būdu jai šiomet sukanka 37 metai. Ją sudaro virš septyni tūkst. pažangių, susipratusių Amerikos lietuvių.

Per savo 37 metų gyvavimą Draugija išleido 57 knygas, ir jau devyniolikti metai leidžia trimėnesinį žurnalą "Šviesa." Tiek knygas, tiek žurnalą nariai gauna už narinę duoklę, kuri šiuo tarpu yra tik du doleriai metams.

Apšvietos ir kultūros dirvoje Lietuvių Literatūros Draugijos veikla yra labai plati. Jokia kita Amerikos lietuvių organizacija nėra atlikus tiek darbo pakėlimui Amerikos lietuvių kultūrinio lygio ir žinojimo, kiek atliko ši organizacija.

Kiekvienas susipratęs lietuvis skaito didele garbe būti Literatūros Draugijos nariu. Joje būdamas jis ne tik pats protiniai auga, bet padeda ir plačiosioms masėms kilti žinojime ir kultūroje.

Lietuvių Literatūros Draugijos durys plačiai atdaros visiems kultūrą ir apšvietą mylintiems lietuviams. Joje žmogaus pažiūros nėra varžomos. Jos nariai jaučiasi vienos plačios darbininkiškos šeimos nariais.

Šia proga Draugijos Centralinis Komitetas kreipiasi į visus narius su paraginiu tuoju pasimokėti narines duokles už 1952 metus. Nevilkinkite, nelaukite pabaigos metų. Komitetui svarbu turėti pakankamai įplaukų pravedimui savo veikimo programos. Duoklės sudaro svarbiausį įplaukų šaltinį.

Komitetas taip pat ragina kuopas ir narius aukomis paremti savo Draugijos centro veiklą.

L. L. D. CENTRALINIS KOMITETAS.

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, J. Gasiūnas. Atsakomybės redaktorius: A. Bimba.

No. 1

Sausis-Vasaris-Kovas (January-February-March), 1952

Metai XVIV

Bando teisintis prieš lietuvių tautą

A. ŠILĖNAS

LIETUVIŠKAS KLERIKALIZMAS — POLITINĖ SROVĖ

Jau beveik pusšimtis metų, kaip lietuviškas katalikiškas klerikalizmas gyvuoja kaip organizuota politinė jėga. Ne tai, kad anksčiau bažnyčia Lietuvoje ir lietuviuose bendrai nevaidino politinės rolės, — toli to. Bet per pastutinį pusšimtį lietuviškas klerikalizmas stojo politinės kovos arenon kaip *srovė*, kartais ir kaip pilnai organizuota partija, pretenduodamas į politinę vadovybę, ieškodamas politinės hegemonijos. Ne visuomet lietuviški klerikalai pripažino (ir ne visuomet pripažįsta), kad jie yra politiniai konkurentai kitoms lietuviškoms srovėms. Kartais klerikalų inspiruotas politinis judėjimas save maskuoja "dvasiškumu" ir "virš srovių" kauke. Kartais jis prisipažįsta, kad jis yra politinės akcijos įrankis (tik pagalvokime apie "Katalikų Akciją" įvairiuose karštuose). Bet faktas lieka nepaneigiamu faktu: nuo tautinio atgimimo laikotarpio Caro valdomoje Lietuvoje iki šios dienos lietuviški klerikalai yra viena pagrindinių lietuviškų politinių srovių. Faktas, kad jie tai kartais paneigia, kad jie nenori prisipažinti esą tik srovė tarp srovių, nieko nereikia.

Paimkime Amerikos katalikus ir jų rolę kaip vieną religinę sektą. Jie nenori pripažinti, kad yra tik kita religinė grupė kaip tai yra liuteronai, baptistai, metodistai, ortodoksai. Jie nepriklauso prie Amerikos Bažnyčių Tarybos, nes jie pretenduoja laiką ypatingą privilegijuotą vietą sektų vaivorykštėje. Bet tas nereikia, kad jų teigimas kitų imamas rimtai: kuomet įvairios religinės sektos minimos po eilei, katalikai ten užima savo vietą.

Po įvairiais vardais lietuvių klerikalizmas užėmė savo vietą lietuviškoje politinėje arenoje, bet dažniausiai vartotas (ir jų pačių labiausiai mėgiamas) yra *Krikščionys Demokratai*. Taip juos ir vadinsime, nors, aišku, tas joku būdu neturi tos reikšmės, kad mes jiems pripažįstame demokratingumą, kaip ir vadindami hitlerininkus nacional-socialistais mes jiems nepripažįstame socialistiškumo.

LIETUVIŠKAS KLERIKALIZMAS PASIREIŠKIA JUOSE

Kas yra susipažinęs su lietuvių krikščionių demokratų politine literatūra, kas yra skaitęs klerikalius periodinius leidinius, juose randa, kaip nepaneigiamą, raudoną siūlą, temą: *Mes ir lietuvių tauta*. . .

Klausimas stoja: kodėl? Kodėl srovė, kuri yra tautos, nuolat turi kalbėti apie savo santykius su tauta? Nors klerikalai to nepripažįs, bet atsakymas yra psichologiškas: jis yra tam tikro kaltės komplekso išvada. Kur tai giliai savo "sub-sąmonėje" klerikalai jaučia, kad jie yra svetima tautai jėga, kad jie atėjo į ją kaip svetimi. Kur tai savo širdies gilumoje jie jaučia, kad ant jų sąžinės guli seni nusikaltimai, anti-tautiškų veiksmų eibės. Kur tai savo miglotų minčių užkampėse jie žino, kad jie vaikšto lietuviškuose dirvonuose kaip svetimi. Ir todėl, — ta amžinoji tema "Mes ir Tauta."

Ir kodėl jiems nejausti tos kaltės? Būti geru klerikalu ir bandyti, neiškraipant faktų, dėstyti lietuvišką istoriją yra vienas iš sunkiausių dalykų. Lietuvos kaip valstybės gimimas? Ji gimė kovose prieš kryživius, "kryžiaus nešėjus," "krikščionybės platintojus." Krikščionybės atėjimas į Lietuvą? Ji buvo atnešta ugnimi ir kalaviju, mirkyta motinų ir vaikų ašarose, nešama per šimtmečius ir per šimtmečius bloškama lauk lietuvių tautos. Lietuvių tautinis atgimimas praeitame šimtetyje po caristiniu jungu? Didi dauguma dvasiškijos rados lenkinimo avangarde. Toliau? Reputacija tokia pat juoda, juoda kaip jų sutonų medžiaga. Tad, ar stebėtina, kad jie aiškinasi?

Ir tame aiškinimesi mes surandame vieną bendrą pobūdį, galima sakyti, vieną bendrą liniją: vietoje paneigti kaltės esimą, teigk kaip tik ekstremiai priešingą! Teigk, kad esi taučiausias tautos sūnus, labiausiai jai atsidavusių srovė, jos siela ir širdis, jos kamienas ir šaknys!

Ir štai Amerikoje atgaivintame "Tėvynės Sarge" vyskupas V. Brizgys tęsia senąją kruciadą: jis rašo straipsnį, kurį (taip tipiškai!) antgalvuoja "Lietuvių Tauta ir Krikščioniškoji Demokratija."

KUOMET MISTIŠKA GALVOSENA SUTINKA MARKSIZMĄ

Mes čia trumpai apsistosisime prie vyskupo Brizgio išreikštų minčių ne todėl, kad pats autorius mums svarbus, ir ne todėl, kad svarbus šiuo atžvilgiu leidinys, kuriame tos mintys buvo atspausdintos. Mes prie jų apsistosi-

me, nes jos gan gerai sumuoja, gan gerai apibūdina, bendrąją lietuvių klerikalų galvosena, jų atsinešimą į kitas sroves.

Nereikia nei sakyti, kad marksizmas yra pirmas tos galvosenos taikiny. Ir to taikinio centrinis taškas, "bull's eye," kaip išsireikštų anglo-saksiško krašto medžiotojas, yra marksizmo revoliucinis avangardas, komunizmas. Prieš tą avangardą klerikališkas protas visai aptemsta ir pradeda veikti kaip fatališkai sukrėstas mechanizmas.

Apie komunizmą negalima kalbėti kaip apie demokratiją, — sako ta galvosena, — nes "apie demokratiją komunistai visai neseniai nekalbėjo, o kalbėjo apie proletariato diktatūrą." Reiškia, dalykas išspręstas, — komunizmas negali pretenduoti į demokratiją. Kad komunizmas visuomet skelbė savo galutiną tikslą aukščiausios rūšies demokratiją, kad jo esminis tikslas yra įvykdyti ekonominę demokratiją (ant kurios tik gali būti statyta politinė demokratija), tas yra virš klerikališkos galvosenos.

Bet kadangi autorius Brizgys savo mintyse apie komunizmą neišreiškia nieko gilesnio arba dėmesio verto, apart kelių nutrintų paviršutiniškų "klišių," tai prie tos dalies neverta ilgiau sustoti. Daug giliau autorius įsiklampo, kuomet jis bando panagrinėti marksizmą bendrai, ypatingai dialektiško materializmo filozofiją.

Sako autorius:

"Paneigdamas dievišką būvimą socializmas kartu paneigia visokią viršžmonišką teisę, visokius nekintamus dorovės įstatymus. Šiuo atžvilgiu socializmas seka teisinį pozityvizmą. Visa esą gera ir teisinga, ką įsakys socialistinė valdžia."

Ne, ne ką įsakys socialistinė valdžia, bet kas tam tikru istorijos momentu atrodys naudinga gyventojų daugumai jų siekimuose į laisvę, lengvę ir našę dvasiniu bei medžiaginiu atžvilgiu gyvenimą. Kas yra tos "nekintamos vertybės," tie "nekintami dorovės įstatymai," apie kuriuos kalba ne vien religiniai mistikai, bet beveik visų buržuazinių filozofijos srovių teoretikai, kuriuos kartu galime apibūdinti kaip idealistinės filozofijos sekėjus, kaip anti-materialistinės pasaulėžiūros nešėjus? Jie kalba apie tokias nekintamas vertybes kaip "teisėtumą," "dorą," "tiesą," ir

taip toliau, ir taip toliau. Bet kas yra tie išsireiškimai, jei ne kiautai, jei ne forma, kuriai turinį dar vis vien reikia pripildyti?

Kuomet koks nors aštrus metalinis įrankis (laikomas žudiko rankoje) nusileidžia ant žmogaus galvos, mes sudrebame pasipiktinimu ir mes konstatuojame, kad didelis nusižengimas dorovingumui, žmoniškumui ir teisėtumui buvo atliktas.

Bet mes galime teoretiniai prileisti, kad lygiai toks instrumentas tam tikroje problematinėje sekundėje lygiai tokiu pačiu judėsiu nusileidžia ant galvos, — ir mes dėkojame tai rankai, kurioje instrumentas radosi, nes tai chirurgo, patyrusio mediko, kuris pravedė medicinišką operaciją.

Arba, ar mes vadinsime melu tokį pasielgimą: senyva moteris, kurios širdis silpna, kiekvienu momentu gali gauti kitą širdies ataką. Tuo tarpu jos sūnus mirė ligoninėje, gal gretimoje palatoje. Į jos klausimą, kaip sūnus, jai atsakoma, kad jis jaučiasi neblogai, nes šiuo momentu tiesa jai būtų fatališka. . .

Du trumpi kasdieninio gyvenimo pavyzdžiai, apimanti visai trumpus momentinius veiksmus. Bet dialektinis materializmas toje šviesoje mato istorijos raidą. Kas yra tiesa, dorovė, teisėtumas? Kas žmonių santykių vystymosi eigoje formulavosi kaip tokie? Ir vystymas gali turinį pakeisti. Jeigu švara žmogaus ilgo patyrimo šviesoje pasirodė esanti gyvenimo sveikatingumui ir malonumui naudingų dalykų, mes be abejonių skaitome švarą teigiamu reiškiniu. Bet priimkime, kad mikrobai vystytusi kaip tik švaroje, ir žmonių siekimas tada būtų kaip tik atvirkščias, — kuo daugiau purvo, kuo daugiau nešvaros! Ir ta pati „nešvara“ žmogaus sąmonėje būtų su visu malonumu ir meilumu minimas dalykas, kuris nešiotų visai kitokią prasmę, kaip dabar.

Klerikalas autorius tęsia:

„Paneigiant dievybę, o tuo pačiu ir žmogaus kam nors natūralią subordinaciją, paneigiamas visokios subordinacijos aukštesnis pagrindas. Tada ir valstybės bei valdžios autoritetas lieka paremtas tik žmogiškais įstatymais ir žmonių galia.”

Žinoma, su tikinčių asmeniu tokius klausimus

diskusuoti sunku. Nes jis ipso facto priima teigimą, kad yra kas nors *viršmogiška*. Kiekvienas paneigimas to jam atrodo šventvagystė. Bet kad ta pati viršmogiškumo idėja yra *žmogiškos vaizduotės vaisius*, mistiškas religinis protas nesuvokia. Juk dabartiniai religiniai filozofai puikiai žino apie pagonybę, apie tą epochą, kuomet viršmogiškos jėgos buvo įmatytos daugely reiškinių, kuriems mes šiandien turime realistinius mokslinius atsakymus. Viršmogiškumo aureolė visuomet buvo pridėta reiškiniams, kurių žmogaus protas nesuvokia. Ar vysk. Brizgys, kaip katalikiškas filozofas, turi garantijų, kad jis neperaina tą pačią stadiją? Keturi tūkstančiai metų atgal koks nors senovės egiptėnų kunigas su tokiu pat įsitikinimu ir tokia pat indignacija kalbėjo apie tuos, kurie nepritaria „ne-kintamom vertybėm,” kurios įkūnytos į, sakysime, Saulės Dievo ir Audros Dievaitės santykius.

KETURI METAI — „ŠVIESIAUSIOJI LIETUVOS EPOCHA“

Su tuo „tvirtu“ filozofiniu pagrindu klerikališkasis teoretikas pereina prie Lietuvos. Jis pasirengęs. Ar jis nenugalėjo komunizmo, socializmo, marksizmo, dialektiško materializmo (ir liberalizmo, kuris „į visą tai veda“)? Aišku, krikščioniškoji demokratija yra vienintelis kelias žmonijai, ir, aišku, taipgi Lietuvai. Tie trumpi keturi metai, tas laikotarpis tarp Steigiamojo Seimo, kuris perdavė valdžios vairą krikdemams, iki nauji rinkimai davė daugumą socialdemokratų-valstiečių liaudininkų koalicijai, buvo Lietuvai „šviesiausi,” „vieninteli tikrai demokratiški,” išvedžioja vyskupas Brizgys. Kaip jis tai įrodo? Pirmiausia jis mus įspėja, kad jis nebandys tai įrodyti! Jis sako:

„Ar krikščionys demokratai ir jiems vienmintės kitos politinės krikščioniškos partijos valstybinius pagrindus gerai sukūrė, čia smulkiai nenagrinėsime.”

Bet nenagrinėdamas autorius nesivaržo daryti plačiausios apimties išvadas: žemės reforma Lietuvoje buvo viena iš pažangiausių Europoje, švietimas buvo ant aukšto laipsnio. Kritiką autorius numoja be jokių ceremonijų:

“Čia neužsiimsimė polemizuoti su priekaištaujančiais, kam nebuvo leisti divorsai. . .” Kas nemalonu, — apie tai nepolemizuoja. Kodėl Lietuvoje tikybos mokymas mokyklose buvo verstinas? Autorius sukuria tikrai originalę teoriją pateisinimui to fakto. Jis sako, kad jeigu mes nesipriešiname senovės Babilonijos, Asirijos, Egipto, Graikijos ir Romos seniai nebesančių tikybų apšvietimui mokiniams, kodėl priešintis krikščionybės dėstyimui? Bet tų senų kraštų tikybos buvo paliestos hendrose istorijos pamokose, paliestos prabėgamai ir trumpai, paliestos, virš viso, kaip istorinio įdomumo tikybos, be jokio propagavimo apie “vienintele tiesas.” Tuo tarpu dominuojantis katalikiškas tikėjimas buvo dėstomas specialėse tikybos pamokose, kur dėstytojo kapeliono užduotis buvo įtikinti mokinius, kad tas tikėjimas vienintelis tikras.

Neseniai lietuviški klerikalai Amerikoje minėjo Lietuvos krikšto 700 metų sukaktuves. Vyskupas Brizgys ir apie tai kalba, sakydamas, kad krikščionybę “išpažįsta ir gyvena nuo 700 metų beveik visa mūsų tauta.” Kaip patogu šiuo atsitikimu pražiūrėti istorinius faktus, pražiūrėti, kad Mindaugo laikinas krikščionybės priėmimas toli nereiškė, kad Lietuva buvo krikščioniška. Jeigu Lietuva tada jau buvo krikščioniška, kodėl paties šventojo Sosto laiminami kryžiečiai dar per šimtmečius “nešė krikščionybę” Lietuvon ugnimi ir kardų?

Tylėjimas kartais byloja garsiau, negu bile kokios kalbos. Čia minėtas klerikališkas straipsnis yra tipiškas tos srovės bandymų prisikergti prie lietuvių tautos gyvybinio kaulo, sujungti savo pulsą su jos širdies plakimu. Tipiša tema, tipiški išvedžiojimai, — ir tipiški praleidimai. Autorius nei iš tolo nepaliečia vienos skaudžiausios problemos, tai yra, kunigų rolės Lietuvos lenkinime, jos atitolime nuo liaudies. Kaip paprastai jie mini Strazdelį, Valančių, Baranauską, bet kas patogiai pražiūrims, tai kad tie garbingieji dvasininkai buvo kaip tik tie, kurie ėjo prieš srovę, kurie ėjo prieš, taip, diametriškai prieš, oficialią klerikalų liniją Lietuvoje. Labai būdingai straipsnio pradžioje kalbama gan kukliai apie tai, kaip krikščionys demokratai aplink 1905 metus kūrė savo judėjimą ir organizacijas. Jie kūrė, kuomet tautiniai susipratę kairieji

tautos elementai jau seniai buvo pralaužę apatijos varžtus, kuomet tauta jau buvo išjudinta, kuomet jau nebuvo patogu sakyti “Lietuva, konservatyvė iki gyvo kaulo yra ištiki-ma Carui. . .”

Pačioje Lietuvoje klerikalų pretendavimas į tautos vadovybę ir į praeities glorią jau yra visai pamiršti ir, be abejo, keistai skambanti dalykai. Išeivijoje “Tėvynės Sargai” tebetėsia seną giesmę. Bet jos notos lieka neharmonizuotos, jos melodija šlubuojanti. Tam yra rimta priežastis: jos pamatinė schema paremta ant bandymo įrodyti tą, kas nesutinka su faktais.

Norintiems palikti turta ALDLD

(Tąsa nuo 31-mo pusl.)

ry, scientific, religious associations or corporations in trust or otherwise more than one-half of his or her estate after the payment of debts, and such devise or bequest is valid to the extent of one half and more. The validity of such devise or bequest may be contested only by the surviving husband, wife, child, descendant or parent.

Ohio

In Ohio any person of full age and of sound mind and not under restraint can make a Will. All Wills must be in writing.

Pennsylvania

In Pennsylvania any person of sound mind and over the age of 21 may make a Will. A Will must be in writing.

There seems to be no limitation on the proportion of the estate that may be devised or bequeathed to charity, except that there are the usual rights of election by the surviving spouse as in the other states.

Wisconsin

In Wisconsin any person over the age of 21 years or married woman over the age of 18 may make a Will.

There is no law as to the amount of property which a Testator may leave to charity.

Istoriniai unijų veikimo bruožai

J. GASIŪNAS

*Ateis laikas, kuomet mūsų tylėjimas ka-
puose bus iškilmingesnis už mūsų prakalbas.*
— Spies

Amerikos kolonistų išsilaisvinimas iš Brita-
nijos imperijos priespaudos sudarė pagrindą
jaunam kapitalizmui sparčiai augti ir bujoti,
bet kartu žymiai sustiprino darbininkų klasę,
kovojančią prieš priespaudą ir išnaudojimą.
Kartu su beaugančia pramone didėjo ir dar-
bininkų skaičius, taipgi didėjo ir kova už bū-
vį. Didesniuose miestuose ir kituose industri-
niuose centruose darbininkai pradėjo organi-
zuotis į draugijas ir unijas.

Tiesa, pradžioje ir unijos buvo kitokios, ne-
gu dabartinės. Daugiausia tik amatininkai
prie jų tepriklausė. 1825 metais du trečdaliai
įvairių New Yorko miesto mechanikų jau bu-
vo unijistai. 1833 metais New Yorke buvo su-
organizuota pirmutinė amatų taryba. 1828 m.
Philadelphijoje pradėjo išsiskirti pirmas uni-
jinis žurnalas "Mechanic's Free Press." Jis
išsiskyrė iki 1834 metų.

1834 metais buvo suorganizuota Nacionalė
Amatų Unija, pirma nacionalė organizuotų
darbininkų federacija, prie kurios prisidėjo
penkios nacionalės amatinės unijos. Ši unija
atsisakė į visas Jungtinėse Valstijose tuo
metu gyvuojančias unijas, kviesdama sudary-
ti ekonominį ir politinį veikimą.

Tuo metu darbo sąlygos buvo nepakenčia-
mai sunkios. Reikėdavo išdirbti nuo 11 iki 14
valandų į dieną, šešias dienas į savaitę. Tan-
kiai ir sekmadieniais darbdaviai versdavo
darbininkus dirbti. Vaikai taipgi buvo verčia-
mi dirbti. Geriausi amatininkai negalėdavo
uždirbti daugiau, kaip po du dolerius į dieną.

KOVINGI UNIJŲ ŠŪKIAI

Darbo unijos tada iškėlė sekamus šūkius:
*10 valandų darbo diena, geresnė apsauga dar-
bavietėse, vaikų darbo apribojimas, už skolas
įkalinimo panaikinimas, visuotina balsavimų
teisė, viešųjų mokyklų sistemos įsteigimas,
bežemiams veltui žemė, teisė organizuotis ir
streikuoti.*

1836 metais darbo unijos jau turėjo virš
300,000 narių. Tai buvo padaryta žymi pažan-
ga, pasiekta tam tikrų laimėjimų. Unijos jau
leidinėjo keletą žurnalų ir kitokių leidinių.
Bet 1837 metuose ištikusi ekonominė krizė žy-
miai apsilpnino unijinį veikimą. Tada ir uni-
jinė spauda žymiai nukentėjo, žurnalai užsi-
darė. Bet organizuoti darbininkai jau išmoko,
kaip ir ekonominės krizės metu išlaikyti savo
organizacijas, nors žymiai apsilpnintas.

1850 metais, pergyvenus ekonominę krizę,
vėl pradėjo įsisiubuoti unijų veikimas. Spaus-
tuvininkai buvo pirmutiniai, kurie atsteigė sa-
vo nacionalę uniją. Kiti amatininkai juos pa-
sekė. Iškovota 10 valandų darbo diena, dides-
nės algos ir daugelis kitų pagerinimų. Darbi-
ninkų ūpas smarkiai pakilo.

Sekanti ekonominė krizė, pasireiškus 1857
metais, vėl žymiai apsilpnino unijas. Bet jos
išsilaikė. 1865 metais, Civilinio Karo metu, u-
nijos suvaidino žymų vaidmenį. Tuo metu jau
buvo 300 lokalinių unijų, 32 nacionalės unijos.

Tuo laiku darbo unijos aktyviai dalyvavo
ir politiniame veikime. Jos parėmė Abraomą
Lincolną. Daugiausia darbininkų balsais jis
laimėjo rinkimus. Civilinio Karo metu unijos
buvo su Lincolnu už vergijos panaikinimą.

NACIONALĖ DARBO UNIJA

1866 metais Baltimorėje buvo sukurta Na-
cionalė Darbo Unija, prie kurios tuo laiku
prisidėjo 59 įvairių amatų unijos. Tai buvo
galingas tuolaikinis organizuotų darbininkų
centras, kuriam vadovavo William H. Sylvis,
plieno liejikas, gabus darbininkų organizato-
rius. Jis bendradarbiavo su Karoliu Marksu ir
kitais tų laikų komunistais. Unijos tuo laiku
reikalavo 8 darbo valandų, didesnių algų, mo-
terims lygaus atlyginimo už lygų darbą, neg-
rus laikė lygiateisiais ir jų atstovus į centrą
priėmė. Kad sėkmingiau kovoti politinėje a-
renoje, unijos pagelbėjo sukurti Nacionalę
Darbo Partiją ir jos skyrius daugelyje miestų.

Unijų centro vadas Sylvis buvo pažangus
žmogus. Jis smerkė alginę vergiją. Jis aiški-

no, kad pelnai turėtų būt proporciniai darbininkams dalinami. Mirė jis 1869 m., o unijų centras pakriko 1872 metais. Pakriko vyriausią todėl, kad kiti unijų centro vadai pamiršo darbininkų reikalus ginti, pasidavė buržuazijai, skaitė unijoms pragaištinga dalyvauti politiniame veikime.

DARBO UNIJŲ ORDENAS

1869 m. susikūrė „Garbingasis ir šventas Darbo Vyčių Ordenas“, kuris pradžioje apėmė tik darbūžių siuvėjus, bet vėliau, Nacionali Darbo Unijai mirus, įsitraukė į tą Ordeną nemažai ir kitų amatų darbininkų. Turėjo jis virš 600,000 narių. Skelbė rasinę lygybę ir politikoje dalyvavo. Ordeno vadas U. S. Stephans buvo geras kovotojas už darbo žmonių reikalus. Vėliau V. L. Powderly pėmė vadovybę. Pastarasis su laiku pasidavė buržuazijai ir uniją nuganė iki 100,000 narių. Bet darbo žmonių kovos ėjo savo keliu.

1874–75 metais Pennsyvanijos kietosios anglies kasėjai sustreikavo. Streikas buvo su-triuškintas. Virš dvidešimt streiko vadų, „Molly Maguires“ vadinamų, buvo nužudyta, kiti buvo įkalinti ilgiems metams.

1877 metais buvo pirmas visuotinas geležinkeliečių streikas, kuriame įvyko daug griežtų susikirtimų ir 50 darbininkų žuvo tose kovose.

1892 m. iškilo garsusis Momestead plieno darbininkų streikas prieš algų kapojimą.

AMERIKOS DARBO FEDERACIJA

Darbo Vyčiams visai susilpnėjus, gimė nauja nacionalė darbo unijų organizacija 1881 m. Pittsburghe. Buvo sukurta Amerikos Darbo Federacija, apie kurią susispietė daugelis unijų su puse milijono narių. Jos vadu buvo išrinktas Samuelis Gompersas.

Federacija iš pradžių buvo kovinga organizacija, socializmui simpatinga. Ji pasiskelbė plačią veikimui programą. Jos vadovybėje buvo paskelbtas 1886 metais visašališkas streikas už 8 valandų darbo dieną. Streikan įsitraukė apie 350,000 darbininkų.

Tas streikas Chicagoje sudrebino darbdavius ir jų tarnaitę valdžią. Buvo išprovokuotos Haymarketo skerdynės, dėl kurių darbininkų vadai buvo apkaltinti, ir Spies, Par-

sons, Fischer ir Engel buvo pakarti 1887 m. lapkričio 11 d.

Kadangi visuotinas streikas prasidėjo gegužės 1 d., tai toji diena buvo pripažinta darbininkų švente, ir dabar ji pasiliko kaip tarptautinė darbininkų šventė.

Kaip ir pirmesnės nacionalės unijos, iš pradžių buvo kovingos, vėliau sudešinėjo, taip ir Amerikos Darbo Federacija panašiu keliu nuėjo. Gompersas laipsniškai dešinėjo, nusilenkė kapitalizmui. Dar 1887 metais jis pareiškė: Aš tikiu, kad mūsų siekis yra panaikinti alginę sistemą, įkurti socialistinę santvarką. Jis tada didžiavosi skaitęs Markso „Kapitalą“ ir kitus marksistinius raštus. Bet greit jis socialistinių idėjų atsižadėjo ir kapitalizmą ginti nuėjo. Jis susidėjo su reakcija ir paskelbė socialistiniam-komunistiniam veikimui kryžiaus karą. Pirmiau skelbęs, kad reikia visus be išimties organizuoti į darbo unijas, dabar jis paskelbė kovą tiems, kurie tokias idėjas skelbia. Jis tik sutiko organizuoti amatininkus (lavintus darbininkus), o paprasti darbininkai jam visai neapėjo. Jis buvo mirtinas industrinėms unijoms priešas. Nedyvai, kad per 33 metus nuo susikūrimo Federacija tegalėjo suorganizuoti tik du milijonus lavintų darbininkų. Gompersui mirus, buvo jo vieton išrinktas Federacijos prezidentu Wm. Greenas, kuris veda tokią pat gompersinę politiką. Net 1930 metais, didžiausios ekonominės krizės metais, kai bedarbių skaičius pasiekė iki 17 milijonų, kai milijonai ir milijonai žmonių reikalavo bedarbių apdraudos, Amerikos Darbo Federacijos konvencija atsisakė indorsuoti bedarbių apdraudos reikalaujančią rezoliuciją.

Gompersinė ideologija buvo tarp darbininkų nedalyvauti politiniame veikime, tik paremti „gerus“ kandidatus rinkimuose. Ji skelbė, kad unijos turėtų ribotis tik ekonomine kova. O tai buvo kapitalistams naudinga.

Gompersizmas, tačiau, neprigijo plačiose darbininkų masėse. Tai parodė darbininkų pastangos turėti savo politines organizacijas, sudaryti bendrus veikimus rinkimų metu, statyti savus kandidatus arba paremti progresyves kandidatus.

Plačios darbininkų masės parodė didelio priešingumo gompersinei amatų ideologijai ir tuomet, kai susikūrė industrinės unijos,

milijonai į jas įsirašė. Dėl to ir Darbo Federacija buvo priversta nors dalinai savo programą keisti, kad rimtai lenktyniuoti su CIO unijomis. Dabar ir Amerikos Darbo Federacija skelbia, nors labai ribotai, reikalą dalyvauti politiniame veikime.

PASAULIO PRAMONĖS DARBININKŲ UNIJA

Tenka čia priminti dar vieną svarbią uniją, kuri tam tikru laiku buvo kovinga ir atliko nemažų darbų. Tai Pasaulio Pramonės Darbininkų Unija (IWW). Prieš pirmąjį pasaulinį karą jinais turėjo nemažą pasisėkimą tarp kai kurių pramoninių darbininkų. Skelbdama industrinį unijizmą, ji patraukė savo pusėn tuos, kurie buvo gompersine politika nusivile, kurie ieškojo kitų kelių sekmingesnei prieš kapitalizmą kovai. Pirmojo pasaulinio karo metu IWW unija, kartu su kairiaisiais socialistais, kovojo prieš imperialistų suruoštas skerdynes. Šios unijos vadai Wm. Haywoodas ir kiti buvo persekiojami ir kalinami. Bet vėliau, kai vyriausias unijos vadas Haywoodas išvyko į Tarybų Sąjungą, unijos vadovybė pateko į sektantinių oportunistų rankas. Visas unijos kovingumas tada išgaravo ir kartu nariai sutirpo, paliko tik IWW unijos skeletonas. Šiandien jos visai nebesigirdi.

Didžiausį progresą neorganizuotų darbininkų tarpe padarė industrinės unijos, susispietusios apie CIO. Atmesdamos Amerikos Darbo Federacijos siaurą programą tik lavintus darbininkus ir profesionalus organizuoti, CIO unijos padėjo pamatą plačiam industriniam unijizmui. Per trumpą laiką šios unijos įtraukė į savo eiles šešis milijonus darbininkų.

CIO UNIJŲ VEIKIMAS

1935 metais aštuonios Amerikos Darbo Federacijos unijos sudarė visai naują unijų centrą, Congress of Industrial Organizations, kurio priešakin atsistojo mainierių unijos prezidentas John L. Lewis. Darbo Federacijos vadovybė už tai pasmerkė CIO ir reikalavo jį likviduoti. Bet nieko tuomi neatsiekė. CIO smarkiai augo ir bujojo. Nauji milijonai neorganizuotų darbininkų įsitraukė į industrines unijas. CIO organizatoriai pasiekė ir pietines valstijas, kuriose iki šiol Amerikos Darbo Federacijos organizatoriai nebuvo ir kojos

įkėlė. Šimtai tūkstančių neorganizuotų negrų, baisiausiai pietinėse valstijose išnaudojamų ir terorizuojamų, įstojo į CIO unijas. Buvo tada pramušta geležinė siena, kuri skyrė šiaurinių valstijų darbininkus nuo pietinių valstijų darbininkų. Sudaužyta didžiausios pietinių valstijų darbdavių ir Ku Klux Klano pastangos neįsileisti į jų teritoriją unijos. Buvę neorganizuoti plieno, tekstilės, tabokos, plantacijų ir kitų pramoninių darbininkai dabar su nauja viltimi spietėsi apie CIO.

Ne tik CIO unijos augo, bet kartu pradėjo augti ir Amerikos Darbo Federacija ir nepriklausomos unijos. Pirmą kartą Darbo Federacija pasiekė tokį aukštą narių skaičių — virš 7 milijonus. Viso organizuotų darbininkų susidarė apie 15 milijonų. Net didieji trustai, kurie visą laiką kovojo prieš unijas, palaikė "open shop" sistemą, dabar buvo priversti pripažinti unijas ir pasirašyti su unijomis sutartis. Tai buvo didelis darbininkų laimėjimas.

Reikia pripažinti ir tą faktą, kad svarbiausią ir sunkiausią organizacinį darbą atliko progresyviai unijų organizatoriai, kurie nenuilstamai darbavosi tiek Amerikos Darbo Federacijoje, tiek CIO unijose, tiek nepriklausomose unijose. Nepaisydami didelių sunkumų, mušėkų teroro, Ku Klux Klanų, jie pasiaukojusiai dirbo ir turėjo gražių pasekmių. Man esant Pittsburghe teko dalyvauti konferencijose ir susirinkimuose, kur buvo svarstoma, kaip sekmingiau organizuoti plieno darbininkus. Viename tokiame susirinkime plieno darbininkų unijos prezidentas Philip Murray visiems pastebėjo, jog progresyviai unijos organizatoriai yra geriausi savo pasišventimu, teisingumu ir tinkamu darbo atlikimu. Tuo metu CIO vadovybės programa buvo progresyvi. Tai buvo iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos.

PROGRESAS NENUGALIMAS

Dabar gi CIO vadovybė yra paskelbusi visokiam progresui kryžiaus karą. Ji prisidėjo prie demokratų ir republikonų vadų paskelbto "komunizmui karo." CIO vadovybė dabar smarkiau rėkia prieš kounizmą, negu Amerikos Darbo Federacijos vadovybė. CIO prezidento Murray komanda išbraukė iš CIO apie tuziną įvairių progresyviškų unijų, kurios turi

(Tąsa 12-tame puslapyje)

Sulaužyta meškerė

B-nas

Kartą viename bute susirinko keli seni mokslo draugai. Tarp jų buvo ir vienas ką tik iš fronto atostogų atvykęs karo gydytojas. Per vakarienę draugai dalijosi karo metu patirtais pergyvenimais ir kalbėjosi, beveik visą vakarą kalbėjosi apie karą ir tik apie karą. Gydytojas toje draugų šnekoje beveik nedalyvavo: Jis tylėdamas klausėsi draugų pasakojimo, ir pavargusiame jo veide buvo matyti sunkus ir skaudus susimąstymas. Bet į vakarienės galą gydytojas staiga pašoko, apžvelgė savo draugus kažkokiu klaikiu žvilgsniu ir beveik rėkte išrėkė:

— Nustokite. Nebekalbėkit: prašau jus.

Draugai nutilo ir sumišę vieni į kitus žvalgėsi, nesuprasdami, kas atsitiko. Bet gydytojas greit susivaldė, vėl atsisėdo ir jau ramiu balsu šnekėjo:

— Jūs man dovanokite. Jūs negalite suprasti, kokių karo vaizdų aš esu matęs fronte, ir kaip jie mane slėgia. Juk karo ligoninė — tai toji vieta, kur suplaukia karo pralietas žmonių kraujas ir jų neapsakomai didelė kančia, ir ligoninėje dirbti ne taip jau lengva. Nepykit, draugai.

Namų šeimininkas, norėdamas išblaškyti netikėtai atsiradusią nejaukią nuotaiką, juokdamasis atsakė:

— Gerai, nepyksime, bet viena sąlyga: beveik visą laiką tylėjęs, tu pats turi papasakoti bent vieną fronto patirtą savo pergyvenimą.

Gydytojas minutę tylėjo. Paskui liūdnai, bet nuolaidžiai nusišypsojo ir prašneko:

— Sutinku, juk tikrai gal ir be reikalo savo nesusivaldymu sudrumsčiau tokį malonų po tiek laiko nesimatymo susitikimą. Sutinku, bet ir išpėju: mano pasakojime, draugai, daugiau bus liūdesio, negu įdomumo.

— Vieną gražią liepos mėnesio popietę, — tęsė kiek patylėjęs gydytojas, — mūsų ligoninė apsisitojo viename Lietuvos bažnytkaimyje. Mažas tasai bažnytkaimis, bet labai gražioje vietoje: aplinkui snaudžia seni pušynai, o pro kaimo daržus ramiai plaukia skaidria-

dugnė šventoji. Bet domėtis gamtos grožiu nebuvo kada: frontas buvo dar čia pat, ir ligoninė, vos šiek tiek apsitvarkiusi, jau dirbo savo skubios pagalbos darbą. O darbo buvo, nes kruvini vežimai su savo baisiu kroviniu netrukus pripildė gana didelį ligoninės kiemą. Ir mes dirbome, dirbome pavargę, nemiegoję ir net žmoniškai pavalgęti laiko negavę.

O kruvinų vežimų vis daugėjo ir daugėjo.

Jau temstant keli to paties bažnytkaimio gyventojai atnešė į mūsų ligoninę sužeistą civilį. Tai buvo kokių dvylikos metų berniukas. Jį paguldė be sąmonės kiemo pievelėje: pageltęs veidas, kietai uždarytos akys ir kažkaip graužčiai prasižiojusi burnelė. . . Vaikas buvo sunkiai sužeistas: jam buvo automato sprogs-tamųjų kulkų baisyai sušaudytos abi kojos, o vienos kojos kelio girnelė net visai sutrupinta. Reikėjo skubios pagalbos: didelis kraujo netekimas pakirto vaiko jėgas, ir gangrena buvo jau prasidėjusi. Nežinia kuris ligoninės tarnautojas pasiteiravo, kuriuo būdu buvo sužeistas vaikas, jeigu visas bažnytkaimis laimingai mūšio išvengė. Šnekūs kaimiečiai su noru papasakojo, ir po pusvalandžio nelaimingo vaiko istoriją jau žinojo beveik visi ligoninės tarnautojai ir lengviau sužeistieji. O toje istorijoje, — kaip jau minėjau, — yra daugiau liūdesio, negu įdomumo.

Vaiko tėvas buvo to paties bažnytkaimio pradžios mokyklos sargas. Motinos berniukas neturėjo: ji jau prieš kelerius metus buvo mirusi. Tačiau kieto skurdo našlaitis nematė. Tėvas vienintėlį savo vaiką mylėjo, o turėdamas ne mažą atliekamo laiko mokykloje, vertėsi ir kitais darbais, ir vaikui būtiniausių dalykų niekad nestigo.

Bet atėjo karas, ir mokyklos sargas vieną dieną neteko ir tarnybos, ir buto, ir duonos. Kai vaikas paklausė tėvą, kodėl jį pašalino iš tarnybos, paniūręs tėvas tik mostelėjo ranka ir atsakė:

— Ponų valdžia sugrižo. . .

Ar suprato vaikas, ką tai reiškia, sunku pa-

sakyti, bet tėvo daugiau nebeklausinėjo. Buvęs sargas apsigyveno kito kampinin. apgrivusioje pirkioje, ir tada prasidėjo imtynės su badu. Bet dabar tose imtynėse dalyvavo jau ir sūnus: jis metė mokymąsi mokykloje, kurios taip pradžioje ilgėjosi, ir sugrubusiomis rankutėmis kūrė ugnį, kad jo tėvas po sunkaus darbo turėtų karšto viralo.

Bet vieną dieną buvęs sargas ilgai negrįžo iš darbo. Vaikas ilgai laukė, atšalo viralas, atėjo jau ir vidurnaktis, o tėvo vis nebuvo. Berniukas ne tiek išsigando, kiek nustebo: kur jisai? Tačiau miegas į pavargusias vaiko akis atėjo greičiau, negu atsakymas. Pabudęs rytą, vaikas tėvo pirkioje nerado: tėvo nebuvo. Vaiko galvoje kilo baisus nujautimas: o jeigu jis visai nebegrįš? . . . Jis skubiai apsirėngė ir išbėgo į kaimą. Kaime, matyt, jau viskas buvo žinoma, nes pirmoji sutikta ir paklausta moterėlė jam atsakė:

— Tėvas? Argi tu nežinai, kad jį vakar sugavo ir išvežė Vokietijon į darbus? Džiaukis, kad ir tavęs neišvežė. . .

Parėjęs namo, berniukas visą dieną išsėdėjo pirkioje: gal verkė, o gal ką kitą darė. Sunku pasakyti, kas darosi našlaičio širdyje, kai jam dienos metu dideli žmonės pavagia tėvą. . .

Ir pradėjo nuo tos dienos vaikas gyventi vienas. Kaip ir kuo jis gyveno — sunku pasakyti, kaip sunku pasakyti, kaip ir kuo gyvena benamis šuo. Tik viena visiems buvo aišku: vaiko sieloje gimė ir kasdien augo nepermaldaujama neapykanta jo tėvo vagims — vokiečiams. Tos neapykantos jis neslėpė ir nuo kitų: kai jo tėvo vagys pradėjo trauktis iš mūsų krašto į Vakarus, jis kerštingai švilpudavo ir patenkintas šaipėsi.

Kai frontas buvo visai nebetoli, bažnytkaimis liko beveik visai tuščias: žmonės išsislapstė aplink augančiuose pušynuose, kur atrodė saugiau jiems ir jų artimiesiems. Bet sargo vaikas niekur nepabėgo: buvo drąsus, o, be to, norėjo pamatyti karą.

Reikia pasakyti, kad sargo berniukas buvo vienas geriausių visame kaime meškeriojų. Prie upės gimęs, prie upės augęs, paupyje daug savo trumpo gyvenimo dienų nuplukdęs, jis buvo jau gerokai prityręs šitame darbe, ir retas kuris jį čia besugebėdavo pralenkti. Spiaudydavosi suaugę vyrai, išsitraukę iš van-

dens vieną kitą kilbuką, matydami, kaip sargo vaikas ramiai ir rimtai atkabinėja nuo meškerės kabliuko didelius šapalus ar kuojas. Spiaudydavosi ir sakydavo:

— Jį žuvys myli. . .

Meškerioti tėvas jam nedraudė. Priešingai, jis padovanojo vaikui net pirktinę, ilgą ir puikią meškerės kartelę. Girdi, tegu džiaugiasi vaikas, o ir naudos iš to yra: prie skurdžios duonos ir druskos riebi žuvis visai prietinka. . .

Ir vaikas ištisomis dienomis meškeriojo. Meškeriojo jis ir tą dieną, kai bažnytkaimyje beveik nieko nebeliko, ir kai rami upė pavirto fronto linija. Kaip ir paprastai, taip ir tą dieną jis sėdėjo su meškere savo mėgstamiausioje paupio vietoje, būtent, ties pradžios mokykla, kuri stovėjo už keliolikos metrų nuo upės kranto. Kažkur tolimesnėse apylinkėse mušė patrankos, rėkdė orą lėktuvai, bet paupyje ir visame bažnytkaimyje buvo tylu ir ramu.

Tik staiga berniuko ausis pasiekė artėjančios mašinos garsai. Jis skubiai ištraukė iš vandens meškerę ir, praskleidęs tirštus paupio krūmus, pažiūrėjo į kelią: keliu tiesiai į mokyklą, važiavo motociklu du vokiečių kareiviai. Privažiavę kareiviai nulipo nuo mašinos ir minutę kažko dairės-kalbėjos. Paskui vienas jų pristūmė mašiną prie mokyklos sienos, o antras sumirkęs benzine skudurą, užlipo ant mašinos ir pakišo jį mokyklos pastogėn. Aki mirksnis. . . degtuko žybtelėjimas, ir nedidelė liepsna jau pasirodė mokyklos pastogėje. O kareiviai jau sėdėjo ant mašinos ir tolo nuo mokyklos prieš nedidelį kalniuką.

Bet ir sargo sūnus jau buvo nuveikęs sielos išgastį ir kūno sustingimą: nutvėręs meškerę, jis šoko iš krūmų ir po kelių sekundžių jau buvo prie mokyklos. Vienas stiprus meškerės kartelės smūgis per degantį pastogęje skudurą, ir skuduras nukrito žemėn. Pamatęs nukritusį skudurą, vaikas lyg ir sužvėrėjo: šoko ant jo basomis kojomis, mindė, trypė, o iš jo burnos švokštė baisaus pykčio garsai:

— Tėvelį pavogė. . . mokyklą uždegė. . . uūū, gyvatės. . .

Paskui nurimo, pakėlė akis į mokyklos pastogę ir nusišypsojo: mokykla buvo išgelbėta: ugnies nebuvo matyti. Bet tuo tarpu vėl pasigirdo artėjantis motoro urzgimas. Vos spėjo

vaikas pagriebti žemėje gulėjusią meškerę, o jau vienas kareivis nušoko nuo mašinos ir greitais žingsniais ėjo prie vaiko. Matyt, nuvažiuodami kareiviai atsigrėžė ir, pamatę prie mokyklos bėgantį berniuką, suprato jo tikslus ir sugrįžo jo nubausti.

Vaikas nebėgo: bėgti buvo vėlu. Jis stovėjo ir laukė. Bet kai kareivis buvo už keleto žingsnių nuo jo, jis pasiryžo: žaibo greitumu jis nutvėrė už meškerės kartelės laibgalio, ap-suko ją sau aplink galvą ir taip kirto meškerės drūtgalį vokiečiui per veidą, kad net meškerės kartelė lūžo pusiau.

Vokietis apstulpo ir paslėpė veidą delnuose. Tuo pasinaudojo berniukas ir pasileido bėgti paupin. Bet buvo jau per vėlu: antras kareivis skubiai paleido automato ugnį, ir drąsus berniukas sušaudytomis ir sutrupintomis kojomis, griuvo ant upės kranto.

Tačiau kareiviai mokyklos antrą kartą padegti nebebandė: gal būt, prieš baimę, gal būt, gėda vaikiško smūgio juos nuvijo nuo mokyklos tolyn, vis į Vakarus.

Sužeistą vaiką žmonės surado tik kitą dieną. Atgaivino, aprišo žaizdas, šio to paklausinėjo, o kai vaikas vėl apalpo, ir atsirado kaimė mūsų ligoninė, atnešė jį mums.

Vaikas buvo labai silpnas. Reikėjo skubios pagalbos, ir mes nutarėme, žinote ką mes nutarėme? — nupiauti vaikui aukščiau kelio abi kojas. . . Kitokios išeities nebebuvo. Taip, lengva nutarti, bet nelengva nupiauti.

Taigi, nutarėme nupiauti vaikui abi kojas. Bet ar jūs žinote, draugai, kas tai turėjo padaryti? Ar jūs žinote? — Tai aš. . . Taip, tai aš. . . Aš išmokau šaltakraujiškai piaustyti kareivius, nes tai buvo kareiviai, kurie kovojo ir rodė savo didvyriškumą baisiausiais ginklais, o čia gi buvo vaikas, basomis kojomis mindęs ir gesinęs tą ugnį, kuri degino ne tik mūsų mokyklas, bet ir visą mūsų kraštą. Ir turėjau tas kojas nupiauti, nes to reikalavo vaiko gyvybė, brangesnė už kojas. Ir nupioviau, nupioviau su baisy vadaus verksmu, nors ranka mano nesudrebėjo, ir iš akių ašaros neplūdo: ketvirtus metus esu kareivis.

Tačiau vaikui kojų nupiovimas nieko nebe padėjo: saulei patekėjus jis mirė. Prieš pat mirtį, jis dar atgavo sąmonę, bet buvo rimtas ir ramus: nesimeldė, nešūkavo ir nesidraskė, kaip kartais padaro net ir seni kareiviai. Jis

tik tlyiai paklausė aplink jį susirinkusiųjų: kur yra ir ar sugrįš jo tėvelis. Į šį klausimą jam niekas nieko negalėjo atsakyti, ir visi nu-liūdę tylėjo. Tada berniukas dar tyliau paklausė:

— O kur mano meškerė?

Dabar kiekvienas ir visi puolė jam aiškinti, kad jo meškerė yra padėta toje mokykloje, kurią ta meškerė gynė ir apgynė.

Vaikas dėkingai nusišypsojo, giliai atsiduso, užsimerkė ir. . . daugiau nebeatsimerkė: jis mirė.

Karo gydytojas nutilo: liūdna didvyriško vaiko gyvenimo istorija buvo baigta. Tylėjo ir jo draugai, ir atrodė, kad kiekvienas jų savo širdyje statė garbės ir meilės paminklą tam drąsiam ir didžiam berniukui, kuris mirė dėl savo kaimo mažos mokyklos.

Istoriniai unijų veikimo bruožai

(Tąsa nuo 9-to pusl.)

arti milijono narių. Neorganizuotų darbininkų organizavimo darbas jau padėtas ant lentynos, kuomet Jungtinėse Valstybėse tebėra apie 50 milijonų neorganizuotų darbo žmonių. Šioje CIO unijų skaldymo eigoje organizacinis darbas baisiai nukentėjo. CIO nupuolė nuo 6 milijonų iki 4 milijonų narių. Taipgi mažėja nariais ir Amerikos Darbo Federacija, nors ne taip smarkiai. Tik progresyvės unijos, išmestos iš CIO, išlaiko savo pozicijas ir gauna naujų narių.

Šiuo metu Amerikos Darbo Federacija, CIO ir nepriklausomos geležinkeliečių brolijos yra įkinkytos į karinį vežimą. Prieš taiką mylinčius žmones tų unijų vadai nemažiau kovoja, kaip aršiausi karo kurstytojai.

Progresas, tačiau, eina savo keliu. Jis su-laužo visas skerspaines. Kaip pirmesnieji unijų vadai, kurie parsidavė buržuazijai ir laikinai pastojė unijiniam darbui kelią, ant visados negalėjo sulaikyti progreso, taip ir dabartiniai vadai, Greenai, Murray, Dubinskiai ir kiti, tik laikinai padaro nemažai darbo žmonių veikimui žalos.

Iškeltas progresyvių šūkis apvienyti unijinį veikimą, pasukti jį į progreso kelią, gauna didelio pritarimo plačiose darbininkų masėse.

DŽIAUGSMO DAINOS SKAMBA LIETUVOJE

J. GRYBAUSKAS

Nedaug tepraėjo laiko nuo tos dienos, kai Lietuva tapo lygiateisiu vieningos tarybinių respublikų šeimos nariu. Vienuolika metų — nedidelis laikas tautos istorijoje. Bet kaip toli mes šiandien esame nuo tų niūrių dienų, kuomet Lietuvos darbo žmonės kamavosi po sunkiu kapitalistų ir dvarininkų jungu.

Į kokį Lietuvos kampeli nepažvelgsi dabar — visur mus džiugina ryškūs pakitimai, įvykusieji liaudies gyvenime.

Aš negaliu nepriminti šiandien, koku buvo menas buržuazinėje Lietuvoje. Jis viešpatavęs klasėms buvo įrankis darbo žmonių masėms apkvairinti, jis turėjo jas atitraukti nuo revoliucinės kovos. Buvo skatinami tik tokie "kūriniai," kurie labiausiai vykusiai pamėgdžiodavo supuvusį kapitalistinių kraštų meną.

Menas vis labiau smuko. Mažiausią pažangiosios minties pasireiškimą valdančioji fašistinė klika žiauriai persekiavo. Toks buvo ir Jaunojo Teatro, susiorganizavusio Kaune 30-aisiais metais artistų grupės iniciatyva, likimas. Naujo teatro sukūrimas buvo progresyviai nusiteikusių jaunimo protestu prieš suplėkusią, tvankią atmosferą, kuri viešpatavo sostinės teatre. Bet Jaunasis Teatras tęsė pastatyti tik vieną pjesę — Beecher Stowe "Dėdės Tamo Lūšnėlė" ("Uncle Tom's Cabin"). Tame spektaklyje fašistiniai vadai įžiūrėjo kažką pavojingo buržuaz. respublikos valstybiniams ramsčiams, ir teatras tuojau buvo uždarytas.

Baimė, su kuria valdančiosios klasės žiūrėjo į visą, kas nauja, pažangiu, dažnai buvo juokinga. Aš prisimenu, jog Jaunojo Teatro skelbime apie būsimus spektaklius buvo nurodyta, kad pastatyme "dalyvauja visas kolektyvas." Smetoninė cenzūra išbraukė žodį "kolektyvas," remdamasi tuo, kad tai kvepia "kažkuo tarybiniu"...

Juokinga būtų kalbėti apie meno vystymąsi tokiais sąlygomis. Smetoniniais laikais Lie-

tuvoje buvo iš viso du teatrai, ir vieną iš jų — periferijoje — taip pat netrukus uždarė. Per daugiau kaip dvidešimt savo viešpatavimo metų buržuazija taip ir nepajėgė sukurti valstybinės filharmonijos, organizuoti liaudies ansamblio. Ji visai kliudė liaudies menui vystytis, bijodama liaudies dainose išgirsti jos rūsų, kaltinančių balsą.

Tarybų valdžia sudarė palankiausias galimybes kūrybinei veiklai, pakėlė meną į neregėtą aukštį, padarė jį plačiųjų darbo žmonių masių nuosavybe, paskyrė jį tarnauti visai liaudžiai.

Šiandien Lietuvoje yra Valstybinis operos ir baleto teatras, septyni daromos teatrai, Liaudies kūrybos namai, Valstybinės filharmonija, Valstybinis dainų ir šokių ansamblis. Jaunieji meno veikėjų kadrai auklėjami konservatorijoje, muzikos mokyklose, teatro studijoje. To viso nebuvo, o ir būti negalėjo buržuaziniais laikais.

Pas mus Lietuvoje neregėtai suklestėjo meno — nacionalinio savo forma, socialistinio savo turiniu — visos šakos.

Naujas žiūrovas atėjo pas mus į teatrą — šlovingi kolūkiniai laukų darbo žmonės, pramonės įmonių stachanovinkai, tarybinė inteligentija, moksleiviai. Šis žiūrovas laukia iš teatrinio meno darbuotojo atsakymo į daugelį jį jaudinančių klausimų. Ir lietuviškojo tarybinio teatro darbuotojai deda visas pastangas, siekdami teisingai atvaizduoti mūsų kunkuliuojančią puikiąją socialistinę tikrovę, patenkinti vis didėjančius darbo žmonių kultūrinius poreikius, savo kūrybine veikla mobiliuoti juos naujiems žygiams.

Į mūsų teatrų repertuarą tvirtai įėjo tokie puikūs rusų klasikinės dramaturgijos kūriniai, kaip A. Ostrovskio "Audra" ir "Bekraitė," Čechovo "Vyšnių sodas" ir kt. Spektaklis "Priešai" — Gorkio, Lietuvos Valstybinio dramos teatro scenoje susilaukė premijos. Didžiulį pasisekimą žiūrovų tarpe turi uk-

rainiečių dramaturgo A. Korneičiuko pjesė "Putinių giraitė," eilė lietuvių rašytojų veikalų: "Žemė maitintoja" pagal P. Cvirkos to paties pavadinimo romaną, A. Gudaičio-Guzevičiaus "Kalvio Ignoto teisybė," B. Dauguviečio "Pirmoji vaga," J. Chlivickio ir J. Gustaičio "Obelys sužydės," J. Baltušio "Gieda gaideliai" ir kiti. Vastybinio operos ir baletu teatro scenoje pastatyti neprilygstamai rusų klasikos veikalai — Musorgskio "Borisas Godunovas" (spektaklis susilaukė premijos), P. Čaikovskio "Mazepa," "Pikų dama," "Eugenijus Onieginas" ir baletas "Gulbių ežeras," Dargomyžskio opera "Undinė" ir Asafjevo baletas "Bachčisarajaus fontanas."

Senesnę kartą pakeisti ateina papildymas iš jaunų teatro darbuotojų, kuriems tarybų valdžia sudarė nepaprastai palankias sąlygas savo gabumams vystyti. Aukštą premijos laureatų vardą gavo jaunieji solistai Petraškevičiūtė, Siparis, Stasiūnas, neseniai baigęs konservatoriją solistas Lietuvninkas — Berlyne vykusio 3-jo Pasaulinio jaunimo ir studentų festivalio laureatas.

Socialistinė tikrovė — neišsenkamas kūrybinio įkvėpimo šaltinis meno veikėjams. Semdamesi jėgų šiame puikiame šaltinyje, daug vertingų veikalų sukūrė Tarybų Lietuvos kompozitoriai. Jie gyvena liaudžiai ir kuria jai. Tai vaizdžiai liūdija tokie premija apdovanotieji kūriniai, kaip J. Tallat-Kelpšos su orkestru, St. Vainiūno rapsodija lietuviškomis temomis smuikui su orkestru, dešimtys "Kantata," B. Dvarionio koncertas smuikui naujų dainų, koncertų, poemų.

Labai pamilo respublikos darbo žmonės savo liaudies dainų ir šokių ansamblių, kurio vadovai Švedas, Lingys ir Stepulis taip pat apdovanoti premija. Šimtuose respublikos kolūkių, šis talentingas ansamblis pasirodė su savo koncertais. Ir tas tiesioginis kūrybinis bendravimas su kolūkinių laukų plačiosiomis darbo žmonių masėmis atnešė daug naudos tiek kolūkiečiams, tiek ir pačiam ansamblui, daug prisideda prie liaudies meno tolesnio kilimo.

Tarybinės santvarkos metais milžinišką užmojį įgijo meninė saviveikla. Tarybų Lietuvos dešimtmečio garbei įvykusioje dainų šventėje dalyvavo apie 30 tūkstančių dainininkų, 470 saviveiklos chorų. O kiek pas mus liau-

dies šokių ratelių, dramos ratelių, dailiojo skaitymo ratelių! Šiandien sunku berasti tokių kolūkių, įmonė, įstaiga, kur nebūtų savos meninės saviveiklos. Geriausieji respublikos meninės saviveiklos atstovai neseniai buvo pasirodę Maskvoje.

Džiaugsmo dainos, taikos dainos skamba Lietuvoje.

Meilės trupinėliai

Kai meilės trupinėliai,
Į širdį pabirę,
Apsnūdusį jausmą gaivina,
Svajonių gražumai
Rodosi jau mirę:
Atbunda ir pasidabina.

Kaip debesis juodas,
Nuslenka liūdėsis,—
O su juo ir niūros išdaga,
Ar kaitrai besiaučiant
Surastas pavėsis,—
O su juo nuovargio pabaiga.

Tu keldamas galvą,
Kai žiedas ankstyvas,
Pajunti saulytės skaidrumą;
Kai malonus jausmas,
Toks puikus, toks gyvas,
Įteikia gaivingą judrumą.

Iš tavo krūtinės,
Meilę kilnojančios
Malonūs garsai pasigirsta,
Klausant melodijų
Širdies liepsnojančios
Momentai žavingais pavirsta.

Užmiršęs siautėjimą
Painiųjų intrygų,
Smagumo takeliais tu eini,
Stebiesi iš gilių
Puikios meilės stygų,
Kad garsai įstabiai dyvini...

A. Dagilis

LITERATŪROS APŽVALGA

DR. ANTANAS PETRIKA

“APYSAKA APIE TIKRAJĄ ŽMOGŲ”

“NEMUNO PAKRANTĖMIS”

“TĖVYNĖ LIETUVA”

1. Valstybinė Grožinė Literatūros Leidykla Kaune 1948 m. išleido dviejų tomų B. Polevojaus “Apysaką Apie Tikrąjį Žmogų,” kurią iš rusų kalbos išvertė V. Radaitis ir L. Maskoliūnas, redagavo L. Starevičiūtė. Leidinio tiražas — 20,000 egz., kaina 3.5 rubliai.

Polevojus savo apysaką pradeda tuo metu, kai rusai, nors lėtai, bet griežtai, stūmė vokečius iš Maskvos apygardos. Mončalovsko erodromo lakūnas, vyresnysis leitenantas Aleksejus Meresjevas, prieš pašautas, nukrinta miške, kuriame dar neseniai siautėjo naciai. Jisai išlieka gyvas, bet su abiejų kojų su-trintom pėdom. Sužeistas, be maisto, jisai atsiduria tikrai kritiškoje padėtyje. Begulintį, pritrenktą ir veik be sąmonės, užpuola jį alkanas lokis, kurį patrankų kanonada ne laiku pabudino iš jo žiemos miego. Nušovęs savo puoliką, Meresjevas ryžtasi ieškoti išeities. Tik kaip ir kur: nei kompas, nei žemėlapis, nei maisto, ir galiau — nei jėgų, nes sužeistos kojos? Užmiršęs skausmą, jisai bando šliaužti pasirinkta kryptim ir tikisi kaip nors dasikasti iki kokio rusų kaimo ir gauti pagalbos, ar bent direktyvų. Be to, jis nežino dar ir ar šisai miškas yra rankose draugų, ar priešų? Pašliaužęs kilometrą, Meresjevas randa būrį nacių išžudytų partizanų. Tarp lavonų jisai suranda kilogramą maisto (skardinėje) ir nacio smogiko durklą, kuriuo buvo nužudyti partizanai.

Taip “apsišarvavęs” jisai šliaužia pirmyn. Kasdien jo jėgos menksta, kojas jam neapsakomai gelia. Išsibaigia ir degtuvėlis, kuriuo jisai užsikurdavo ugnį savo sušalusius sąnarius pašildyti. Minta jisai samanom, medžių žievės brazdais, eglės konkorėžių sėklom ir kitokiu gamtos “patiekalu.” Ir jis taip šliaužia per 18 dienų, kol galiau jį pusgyvį girioje

užtinka kaimo vaikai. Sužinoję, kad jisai yra Tarybų armijos lakūnas, kaimo gyventojai jį kiek galėdami slaugo ir gaivina, nors ir patys neseniai buvę nacių apiplėšti. Netrukus apie Meresjevo žygį sužino ir karinė vyriausybė, kuri jį laikė žuvusiu, ir lėktuvu nunešdina į Maskvos ligoninę.

Čia Meresjevui kyla vėl nauja dilema: jo kojos gangrenuojasi ir gydytojai griežtai reikalauja jas amputuoti (nupiauti). Jisai gi nenori kojų netekti, nes tuomet jau negalėtų lėktuvu skraidyti ir savo krašto priešus kovoti. Galiau jisai vistik susitaiko su likimu ir leidžia kojas žemiau kelių nupiauti. Žaizdoms užgijus, jam pritaikoma protezai (dirbtinės kojos), kurių pagalba jisai mokosi vaikščioti, ir vėliau net šokti, kad tik galėjus valdyti lėktuvą! Kietų savo pastangų dėka, jisai išmoka protezus valdyti taip jau gerai, kaip ir savas kojas. Bando Meresjevas stoti į karo aviacijos mokyklą ir per ją į aktingą frontą prasimušti. Tačiau karo vyresnybė nenori apie tai nei kalbėti: — kas tai matė, kad bekojis valdytų lėktuvą, ir dar karinį naikintuvą? Tokio precedento istorija nėra mačiusi!

Tačiau Meresjevui vistik pavyksta aviacijos mokyklon patekti, išmokti skraidyti pasiausios laidos naikintuvu ir vėl grįžti į frontą. Jis paskiriamas Oriolo-Čarkovo sektoriun, kur tuomet virė lemiamoji kova. Meresjevui pat pirmose kautynėse pavyksta numušti kelis nacių Messersmitus ir, jo gabumą įvertindama, — aviacijos vadovybė jį paskiria eskadrilės vadu. Tasai bekojis lakūnas ne tik kad ore kovojo iki pat karo pabaigos, bet buvo net kelis kartus už drąsą apdekoruotas ir pripažintas vienu geriausių tos srities kovūnų.

“Apysaka Apie Tikrąjį Žmogų” gana įdomi, įtikinanti, parašyta švelniai, sklandžiai. Jos stilius lengvas, tik vietomis per daug sentimentalus, o sentimentalumas literatūroje visuomet yra mėgėjiškumo požymis. Vertimas tikrai geras, skaitos, kaip originalas.

2. Šikogos (Čikagos)* Lietuvių knygynas "Nemunas" išleido d-ro Antano Garmaus "jaunų dienų prisiminimus," pavadintus "*Nemuno Pakrantėmis*." Tai 134 puslapių knygelka, kurioje autorius aprašo panemunės vietovių gyvenimą, tirštai jį nudažydamas vietos kolorito dažais. Toksai intimus savo kaimo nagrinėjimas gal ir įdomus tą apylinkę žinančioms, ten gimusiems ir augusiems. Tačiau objektyvinės vertės jisai neturi. Koksai, sakykim, įdomumas gali kilti kapsui ar zanavykui, kai kalbama apie panemunės eigulį, miško pirklių ar šaltyšių? Ar jisai buvo geras, ar blogas vietos gyventojams — įdomu gali būti tik jį pažinusiems, o ne kitiems! Jeigu d-ras Garmus būtų beletristas-apysakininkas, tai jau būtų suvis kitas klausimas. Jeigu, pav., "Barkų" būtų rašęs Biliunas, tai veikiausiai būtų sukurtas kitas panašus jo "Brisiui" šedevras. Bet d-ras Garmus yra žurnalistas, todėl ir jo "Barkus" išėjo toks blankus. Petrą šalną jisai bandė padaryti vaizdeliu, gi išėjo tik reportažas.

D-ras Garmus visuomet buvo žinomas kaip liberalas, ar net socialdemokratas. Tad kokiems galams jisai senatvėje užsigeidė pasimilkinti skaitytojo akis misticizmo kodylu? Kai jisai kalba apie Pažaislio bažnyčią, jisai byloja apie prieš daugelį metų Nemuno dumbelę nuskendusį varpą, kurį "kiek bebandė iš ten ištraukti, juo tasai nērėsi ir grimzdo Nemuno dugnan." Ir laisvamanis dr. Garmus pranašauja, kad tasai *neišimamas*, surudijęs ir Nemuno dumblą pamėgęs varpas dar kada nors "suskambės!" — "Kaip nuskendęs varpas suskambės, Lietuva bus laisva, nepriklausoma Lietuva bus atgaivinta."

Išrodo, kad senatvėje d-ras Garmus pradėjo tikėti stebūklais. Nežiūrint kokie politiniai perversmai Lietuvoje įvyktų, tasai dumbelė įsikęs varpas jau *niekad niekam neskambės!*

Nesuprantu, kodėl dr. Garmus, gyvenęs tokiame įdomiame Lietuvos laikotarpyje, pats dalyvavęs visuomeniniam, politiniam ir kultūriniam to krašto žmonių gyvenime, turėdamas atsiminimus taip turtingą praeitį — ėmėsi tokio menkverčio savo kaimo praeities

*Jeigu jau rašyti fonetiškai, tai reikia priimti ir tarmę pačių šikogiečių, o ne rytiečių. Jie savo miestą vadina—Šikogo.

nagrinėjimo? Jisai galėjo skaitytojų pateikti *tikrai vertų* gyvenimo epizodų, kurie būtų įdomūs ne tik būsimam Lietuvos istorikui, bet ir šiaip objektyviam praeities tyrinėtojų. Jis tai dar galėtų padaryti ir save išvaduoti!

Kodėl tokie seni Lietuvos veteranai-gydytojai savo gyvenimo saulėleidyje kartu su Hitlerio hordom bėgo iš savo tėvynės, — tai man dilema. Turiu mintyje d-rą šliupą, d-rą Gričių ir patį d-rą Garmų, beskurstantį šikogos mieste. Esu tikras, kad Lietuvoje jiems nei plaukas nuo galvos nebūtų nukritęs (jei dar ne visai buvo plikos). Kaikas gali atsakyti, jog jie bėgo todėl, kad "nenorėjo Sibiran patekti!" Tačiau tai manęs neįtikina. Kodėl, sakykim, toks d-as Staugaitis, d-as Lašas, d-ras Matulionis ir daugybė kitų tos profesijos žmonių, ir šiandien yra *Lietuvoj*, o ne Sibire? Jie juk nebuvo ir nėra komunistai. Gydytojai *visokioje santvarkoje* visuomenei reikalingi, žinoma, jei jie į kontraversinės politikos labirintą neįsivelia!

3. Jungtinių Am. Valstybių lietuvių leidykla "Vaga" išleido Vytauto Augustino darytų nuotraukų albumą, pavadintą "*Tėvynė Lietuva*." Tai didelio formato gražus, gerame popieriuje ir skoninga technika leidinys (nors ir su daugybe teksto klaidų). Albume telpa 114 foto vaizdų su paaiškinimais. Pradžioje įdėta A. Bendoriaus ilgokas informacinis straipsnis, apimamas Lietuvos geografijos, kultūros bei ūkio sritis, ir dr. Nemicko (anglų kalba) istoriniai-politiniai propagandiniai raštas. Albumo kaina \$5.00.

Be propagandos neapsieita ir pačiame vaizdų parinkime: bažnyčioms ir kryžiams duota neproporciniai vietos daugiau, nei reikėtų. Išėtų, jog be bažnyčių bei kryžių Lietuvoje nedaug kas ir tėra. Be to, albumo foto tekstas liečia daugiausiai tik Kauną, Vilnių ir panemunę, o didelė Suvalkijos dalis suvis nepaliesta. Vakarinei Lietuvai atstovauja tik vienas Marijampolės cukraus fabrikas. Mūsų pasakose apipasakotos ir dainose apdainuotos šėšupės vaizdų visai nėra, o jų yra gana gražių! Taigi mielių kapso ir zanavyko širdžiai vaizdų čia nerasi. Einant istoriniai patriotine vaga, reikėjo įdėti ir d-ro Vinco Kudirkos tėviškės nuotrauką, jo Naumiestį bei paminklo atvaiz-

(Tąsa 25-tame puslapyje)

IŠ PASAULINIO KARO DIENORAŠČIO

R. BARANIKAS

IŠSIKELIANT NORMANDIJOJE

Jie kalbėjo apie 'Festung Europą,'
Apie "Atlanto mūrą," galingą ant krantų,
Spygliuotų vielų tinklus ir laukus minuotus,
Kulkosvaidžius tarp bunkerio skylių
Toli patraukos dunda.
Lyg bitė vieniša prazvimbiam kulka.
Bet kur "tvirtovė," nepraeinama, galinga?
Gynėjų pulkų pulkai,
Kur prapuolė jie?

Mes žinom:
Ten, toli Rytuose,
Prie Volgos, Dono, Dniepro lygumų,
Krauju savu šalis Tarybų
Mokėjo už nebuvimą jų. .

PERVĖLU

Guliu apkase. Šalia draugas.
Jis dvokia. Žuvo vakar vakare.
Šlapimas, sulfa ir bandažai, —
Jie maišosi mirties kvape.

Tik vakar jis man diktavo laišką.
Beraštis buvo, iš Pietų kalvų.
Sviedinio skiedra pas jį atlėkė,
Beveik nuplėšė galvą nuo pečių.

Tamsi, tamsi žaizda gerklėje žydi.
Jo akys tartum klausia vis: kodėl?
Pervėlu aiškinti tau, drauge,
Karo vaidmenį istorijos rate. . .

RAUDONARMIETIS

Tiuringijos kalvų—miškų pasieny
Tave pirmu kartu aš sutikau:
Šinelis pilkas, platus diržas
Ir automatas, — ilsis pagaliau.

Stebėjai mano lengvą karabiną
Ir uniformą iš puikios drobės.
Ir kaip aš lenktis net norėjau
Tavajai, — pilkajai, — garbės. . .

Apysenis buvai. Valstietis Viažmos.
Ir rusiškas kaip Volga rusiška.
Be žodžių spaudžiau ranką tavo.
Puslėtą, kietą ji, dora. . .

BELAISVIAI

Štai sunkvėžimis vokiečių belaisvių.
Ant uniformų svastikos dar liko.
Jie saugūs, užfrontėje, ir nepaiso,
Kokiomis kraujo pėdomis atvyko. . .

Tai jie —
Europą ašarose skandino;
Tai jie po jąją mirtį švaistė;
Tai jų "elitas" griaučių kalnus krovė;
Karbolio lavonų griovius laistė.

Nulipt! Išsirikiuot! Aš jiems komanduoju,
Kiekvieną turime apklausinėti.
Ir ką jie atsakys, tie "nekaltieji?"
Tą taip lengvai galiu atspėti. . .

"Jie niekad Ženevos įstatams nenusikalto;"
"Įsakų tik klausė"—kaip vienas.
Tad, kas beginklius įkaitus šaudė?
Kas triuškinio vaikų galvas į sienas?

Štai vienas persistato anti-fašistų.
Tiesa, prie nacių partijos priklausė.
Bet prieš tai buvo socialistas:
"Ich war Sozialdemokrat"*)
Ir mano kaltės dėmę tuom nuprausęs.

Aš sau sakau: Jie sąlygų rezultatas,
Objektyvių sąlygų, kurias istorija sudarė.
Bet jausmas šaukia kaip degantis plakatas:
Negalima atleist už kraujo mares.

VAIKYSTĖS DRAUGAS

Vaikai, sėdėjome vienam mokyklos suole.
Skyrėmės, ir likom atitolę, svetimi.
Pavėlinta žinia mane pasiekė. Ji sako:
Kritai prie Oriolo lietuvių dalinyj.

Nežinau, kaip tave mirtis sutiko,
Kokiam pavidale: šrapnelio ar kulkos.
Ar kur sukniubusį paliko, —
Ant gatvių grindinio ar atviro laukuos.

Bet aš žinau: kaip pūtė vėjas
Iš taip netolimų jau vakarų,
Jis tau aiškiausiai kvepėjo
Gimtais pūšynais Anykščių.

*) "Aš buvau socialdemokratu."

ISLAISVINTOJE KONCENTRACIJOS STOVYKLOJE

Užrišk nosį, smarvė nepakeliama ten yra:
Taip mane įspėjo draugas prie vartų.
Ten mano kaulų kaulas, kraujo kraujas;
Ką reiškia smarvė, jei aš pas savus einu?

Spygliotos vienos.

Namai mūriniai.

Žvyro kiemai. Stulpai.

Štai geležinkelio bėgiai, ant jųjų vagonai...

Juose lavonai krūvomis sukrauti.

Jie lipa, kaip siaubingoj pasakoj.

Ir man atrodo, kad kalbėt, judėt, protauti

Jie nenustojo, nors mirties galioj. . .

Aš juos matyt galiu, kaip iš barakų slinko
Kaip drebančiai rikiavos į šmėklų eiles,
Ir kaip dėl krematorių silpnesnius rinko,
Kaip jie po sargų smūgiais kniūbo į dulkes.

Tik užvakar! Tik užvakar SS čia buvo.
Tik užvakar skambėjo žodis "Raus!"

Ir kai į vagonus mano brolius krovė,
Gal jau suprato jie, kad laisvės nesulauks.

Ir priesaiką padėti noriu:

Ne tik tos rankos, kurios nusikalto, atsakys.

Ir tie, kurie jas ginklavo, diregavo:

Fašizmas—kapitalas—žmogžūds!

Šitie eilėraščiai parašyti autoriui tarnaujant Amerikos karinėse jėgose Europoje.—Redakcija.

Mokslas naujojo gyvenimo statyboms

AKADEMIKAS A. VINTERAS

1950 metų rudenį Tarybinė vyriausybė priėmė istorinius nutarimus dėl milžiniškų hidroelektrinių ir kanalų statybos.

Šių didingų statybų realizavimas bus nepaprastai didelis indėlis į komunizmo materialės-techninės bazės sukūrimą.

Didžiosios komunizmo statybos, kaip kad jas pavadino liaudis, kompleksškai išsprendžia milžinišką reikšmę liaudies ūkiui turinčias problemas: klimato pakeitimą dideliuose dykumų ir pusiaudykumų plotuose, žemdirbystės, gyvulininkystės, miškų ūkio pakėlimą, pramonės ir visų rūšių transporto išvystymą. Šios statybos iš pagrindų keičia kraštų ir sričių ekonomiką, padėdamos juos industrializuoti, kuo pilniausiai panaudoti gamybinės jėgas. Už didingų šios epochos įrenginių kontūrų tarybiniai žmonės mato naują mūsų tėvynės suklestėjimą, tolesnį jos galybės augimą.

Milžiniškus hidromazgus stato visa šalis. Į kovą už sėkmingą iškeltų didžiųjų uždavinių įvykdymą drauge su visais darbo žmonėmis su entuziazmu įsijungė ir tarybiniai mokslininkai.

Prie TSRS Mokslų akademijos, o taip pat prie Visasąjunginės inžinierių-technikų mokslinių draugijų tarybos (VITMDT) veikia pagalbos didžiosioms komunizmo statyboms ko-

mitetai. Į šių komitetų sudėtį įeina žymiausi mokslininkai ir specialistai. Šie komitetai ir prie jų organizuotos komisijos bei sekcijos teikia statyboms praktinę pagalbą, mobilizuoja daugiamilioninės mokslininkų, inžinierių ir technikų armijos kūrybinę iniciatyvą išspręsti uždavinius, kurie yra iškėlę statyboms, organizuoja visuomeninę kontrolę statybų užsakymų įvykdymui.

Per metus, praslinkusius nuo to laiko, kai vyriausybė priėmė pirmuosius nutarimus dėl naujųjų statybų, pavyko daug ką padaryti. Visų pirma, reikėjo patikslinti eilę klausimų, kuriuos iškėlė projektuojančios organizacijos. Šiuo tikslu buvo sukurta dešimtys mokslininkų (geologų, geodezininkų, hidrologų, geofizikų, topografų ir kitų specialistų) kūrybinių brigadų. Šios brigados pateikė moksliškai pagrįstą ir praktiškai tikslingą daugelio problemų išsprendimą.

Buvo apibrendintas turtingas patyrimas, sukauptas Tarybų Sąjungoje statant stambius hidrotechninius įrenginius Baltosios jūros—Baltijos kanalą, Maskvos vardo kanalą, Volchovo bei Dniepro hidromazgus ir daugelį kitų. Baigti dešimtys mokslinių tyrinėjimų užtvankų, hidromazgų, kanalų ir kitų įrengimų statybos srityje.

Drauge su tuo mokslininkai sėkmingai išsprendė eilę naujų mokslinių uždavinių, turinčių pirmąją reikšmę statyboms. Parengta metodika nenusistovėjusiam vandens judėjimui upių vagose hidrališkai apskaičiuoti, rekonstruojamų upių žiemos režimui apskaičiuoti. Mokslininkų parengtoji schema vandens nutekėjimui reguliuoti užtikrina tikslingą kompleksinį Volgos vandens rezervuarų kaskado panaudojimą energetikos, drėkinimo reikmėms, o taip pat vandens transporto reikmėms.

Antras tyrinėjimų ciklas liečia gruntų ištirimo problemas. Parengtasis naujas (vibracinis) būdas gruntams tyrinėti įgalina sutaupti laiką bei lėšas ir gauti tikslesnius duomenis, negu naudojantis visais ankstesniais būdais. Yra žinoma, kad Kuibyševo hidroelektrinė bus pastatyta ne ant uolienos, o ant molėtos "pagalvės". Pasaulinėje hidrostatybos praktikoje dar nebuvo tokio atvejo ir, žinoma, projektuojant užtvanką, kilo abejonės. Dabar anksčiau priimtas nutarimas yra išsamiai moksliskai pagrįstas.

Hidrotechnikiniai įrenginiai dažniausiai statomi ant gruntų, kuriuose yra daug vandens. Tai sukelia statybininkams nemaža sunkumų, ir todėl labai svarbu sumažinti žemio vandenų lygį. Savo kalboje RTFSR Aukščiausios Tarybos sesijoje "Kuibyševhidrostrojaus" viršininkas Komzinas paragino mokslininkus bei inžinierius praktiškai padėti statybai kompleksiškai išspręsti problemas, susijusias su vandens nulejimo darbų organizavimu. Dabar šis uždavinys yra išspręstas. Numatytos konkrečios priemonės žemio vandenų lygiui dirbtiniu būdu sumažinti. Tai atliekama su įvairių vandens lygį mažinančių įrengimų pagalba.

Svarbiausiojo Turkmėnijos kanalo statybos valdyba iškėlė mokslininkams nepaprastai svarbią problemą: kaip pašalinti vandens sunkumą per kanalų dugną ir sienelės. Pasaulinė praktika žino tik vieną sprendimą — betonuoti arba asfaltuoti kanalus. Šis būdas yra nepaprastai brangus ir sudėtingas. Ir čia buvo surastas originalus ir paprastas sprendimas. Visasąjunginio hidrotechnikos ir melioracijos mokslinio tyrimo instituto moksliniai bendradarbiai parengė vadinamojo kolmatavimo metodą, tai yra metodą smulkiausioms

molio dalelytėms, kurios užkemša poras dirvoje, įpilant į kanalų šonus bei dugną. Šio metodo dėka smarkiai sumažėja filtracija. Šis metodas jau perėjo laboratorinių tyrimų stadiją ir yra sėkmingai naudojamas gamyboje.

Eilė klausimų iškilo projektuojant daugiaanges vandens nulejamąsias užtvankas: ar ledas prasisiurs po užtvankų skląstimis, ar reikia turėti galvoje skydų vibraciją, ar galima pasiekti, kad visu vandens nulejamu užtvankos frontu būtų vienodai nulejamas potvynių vanduo. Teisingai šiuos klausimus gali išspręsti praktika. Šių metų pavasarį buvo pradėti tyrimai Ivankovskos ir Perevinskos užtvankose. Šių tyrimų dėka pavyko parinkti patogiausią režimą manevruoti su skląstimis ir pasiūlyti lengvesnę šių skląsčių konstrukciją. Išsamiai išspręstas taip pat klausimas dėl skląsčių darbo žiemos sąlygomis ir pavasario potvynių metu.

Pagrindiniai Svarbiausiojo Turkmėnijos kanalo įrengimai bus statomi tuose rajonuose, kuriuose dažnai būdavo žemės drebėjimai. Todėl būtina užtikrinti statomų pastatų bei įrengimų didelį atsparumą žemės drebėjimams. Ši problema taip pat buvo teigiamai išspręsta. Neseniai sušaukta stambiausiųjų specialistų-seismologų ir statytojų konferencija parengė konkrečius pasiūlymus dėl hidrotechnikinių įrenginių projektavimo bei statybos Vidurinėje Azijoje, užtikrinančius šių statybų atsparumą žemės drebėjimams.

Šalis teikia didžiosioms statyboms visa, kas joms reikalinga. Dabar daugumoje statybos aikštelių pilnu frontu išplėsti paruošiamieji darbai.

Sukurtos dešimtys pagalbinių įmonių: karejai vietinėms statybinėms medžiagoms (kalčioms, akmenims ir kt.) kasti, įrengimai akmenims smulkinti, automatinės betono gamyklos, mechanizuoti armatūros kiemai, mechaninės remonto dirbtuvės, metalinių konstrukcijų cechai ir kt. Plačiu mastu vykdoma butų statyba. Dešimtys tūkstančių statybininkų jau gyvena naujuose namuose.

Mes statome tvirtus pastatus. Didžiosios komunizmo statybos stovės daugelį amžių, demonstruodamos šios epochos didingumą. Todėl nepaprastai didelė reikšmė teikiama statybinių medžiagų kokybei. Tarybiniai mokslininkai atliko dešimtis tyrinėjimų, kad būtų

nustatyta geriausia ir racionaliausia technologija aukštos kokybės betonui gaminti. Reikalingas toks betonai, kurio nepaveikia jokios atmosferos sąlygos, kuris nepraleidžia vandens, yra mechanškai tvirtas, nenusitrina nuo stiprios srovės, kurio negali išardyti vandenyje ištirpusios druskos.

Tarybiniai mokslininkai išsprendė ir šį uždavinį. Į betono mišinį bus įdedamos kai kurios paviršutinės-aktyvios organinės medžiagos (spirito gamyklų atliekos). Panaudojus šias medžiagas, taupomas cementas, darosi lengviau kloti betono mišinį, gerėja struktūrinės mechaninės betono savybės, didėja jo nepralaidumas vandeniui, atsparumas šalčiui. Tai užtikrina betono įrenginių didelį patvarumą, jiems dirbant įvairiomis sąlygomis — kai upė užšala, kai ji atsileidžia, o taip pat, kai į betoną atsimuša didžiulės vandens srovės.

Statant Svarbiausiąjį Turkmėnijos kanalą ir visus su juo susijusius hidrotechnikinius įrenginius, reikia atlikti didelės apimties betonavimo darbus. Šiam tikslui būtų prireikę šimtų tūstančių tonų iš toli atvežamo smėlio, nes buvo laikomasi tos nuomonės, kad milžiniški kiekiai "barchaininių" smulkių druskėtų smėlynų netinka betonavimui. Dabar išspręsta ir ši problema. Sėkmingai išmėginti laboratorijose pagaminti betono su vietinio smėlio priemaiša pavyzdžiai.

Milžinišku mastu statybose vykdomi žemės darbai, kurių bendroji apimtis be drėkinimo sistemų sudaro daugiau kaip milijardą kubinių metrų. Socialistinė industrija aprūpino statybas pirmarūšėmis žemkasėmis mašinomis: įvairių tipų ekskavatoriais, kurių samčių tūris yra nuo 1 iki 15 kubinių metrų, skreperiai, buldozeriais, mašinomis grioviams kasti, mechaniniais kastuvais, hidromonitoriais ir kt. Kiekvienas šitoks mechanizmas turi savo specifiką; kuo efektyviausiai jį galima išnaudoti, esant tam tikroms sąlygoms. Šių mašinų panaudojimas praktikoje dažnai iškelia būtinumą daryti pakeitimus jų konstrukcijoje, daryti pakeitimus pačiuose darbuose. Antai, "Volgodonstrojaus" patyrimas parodė, kad mašinose, kurios yra naudojamos žemės darbams atlikti, turi būti visiškai pašalintos atviros dantėtos pavaros, kurios visucmet apdulka ir greitai genda. Visos dantėtos pavaros turi būti apsaugotos hermetinėmis makštimis,

jos turi būti nuolat patepamos alyva. Vidaus degimo varikliai turi būti aprūpinti efektyvesniais filtruojančiais prietaisais orui apvalyti. Reikia kruopščiai izoliuoti vairuotojų kabinas ir įrengti jose prietaisus, apsaugojančius kabinas nuo dulkių.

Visa problema, susijusi su žemės darbų organizavimu, buvo apsvarstyta Pagalbos didžiosioms statyboms komiteto prie VITMDT posėdyje, kuriame dalyvavo statybų vyriausieji inžinieriai ir įžymieji šalies specialistai. Čia buvo parengta daug vertingų praktinių priemonių.

Nepaprastai svarbias problemas sprendžia mokslininkai, inžinieriai-energetikai ir mašinų gamintojai.

Sukurta nauja hidroturbinos rato konstrukcija, kurios dėka hidroelektrinė gali dirbti, esant seklesniam vandeniui. Ryšium su tuo žymiai sumažėja žemės darbų apimtis statant hidroelektrinę, o tai įgalina sutaupyti dešimtis milijonų rublių.

Patobulinti ir kiti hidroturbinų, o taip pat Kuibyševo bei Stalingrado hidroelektrinėms skirtų generatorių mazgai.

Beveik pusę elektros energijos, kurią gamins naujos hidroelektrinės, numatoma tiekti aukštos įtampos tinklu į negirdėtai tolimas vietas (850—1,000 kilometrų). Ryšium su tuo suprojektuoti, pastatyti ir išmėginti originalios aukšto voltažo aparatūros pavyzdžiai: unikaliniai transformatoriai, gyvsidabriniai ir ioniniai lygintuvai, srovės keitikliai, galingi jungikliai, apsauginiai ir kompensuojantieji įrengimai ir t. t.

Daromi teoretiniai ir eksperimentiniai tyrimai išspręsti nepaprastai svarbiu klausimui — kaip perteikti energiją iš Volgos hidroelektrinių į Maskvą — nuolatine arba kintamąja srove.

Mes toli gražu nepaminėjome visų tų problemų, kurios yra iškeltos moksliniams darbuotojams, kurios iš dalies jau yra išspręstos. Mokslininkų pagalba didžiosioms statyboms vystysis vis plačiau ir plačiau. Mokslo ir technikos veikėjai, tarybiniai inžinieriai bei technikai su didžiausio patriotinio pasididžiavimo jausmu vykdo sudėtingiausias mokslines užduotis milžiniškosioms statyboms.

Didis tikslas gimdo didžią energiją. Tai aiškiai
(Tąsa 30-tame puslapyje)

DR. ALGIRDĄ MARGERĮ PERSKAIČIUS

SALIETIS

Štai dvi didžiulės knygos. Jas parašė Dr. Algirdas Margeris. Viena pavadinta "Šliuptarniais," o kita — "Širdies Rūmais." Pirmoji turi 651 puslapį, antroji — 449. Pirmoji išleista 1949 metais, antroji — 1951. Kiek man žinoma, abu kūriniai išleisti paties autoriaus lėšomis. Užtenka to parodymui šio autoriaus darbštumo ir pasiaukojimo.

Savo įvadėlyje "Šliuptarniams" M. Gudelis pranašavo, "kad Dr. Margerio darbas sukels triukšmą apatiškame Amerikos lietuvių gyvenime." Bet nieko panašaus neatstiko.

To paties autoriaus pora metų vėliau pasirodė "Širdies Rūmai" taip pat, man atrodo, žemės nepajudins. Tame, žinoma, negalima kaltinti autorių, negi M. Gudelį. Kaip kiekvienas autorius-rašytojas, taip Dr. Margeris, be abejonės, troško šia savo stambia kūryba pajudinti mūsų apatiškąjį gyvenimą, siekė pataikyti mūsų visuomenei tiesiai į širdį, ne tik triukšmą, bet ir audrą sukelti. Deja, kol kas, apart to paties Gudelio parašytos kiek platesnės recenzijos veikalo "Šliuptarniai," Amerikos lietuvių spaudoje nepasirodė Dr. Margerio kūrybos išsamesnio įvertinimo bei visapusiškos kritikos. O reikėjo kam nors to darbo imtis. Dr. Margerio pastangos užsitar nauja daug platesnio dėmesio, negu iki šiol susilaukė.

Nesakysiu, jog tik atsivertęs ir pradėjęs skaityti "Šliuptarnius" arba "Širdies Rūmus" žmogus susižavi ir knygų nebegali išleisti iš rankų, kol nepasieki paskutinio žodžio. Labai toli nuo to. Reikia prisiversti skaityti. Aš tai skaitau vienu pamatiniųjų Dr. Margerio veikalų trūkumų. Juk tik labai, labai retas žmogus turės kantrybės perskaityti virš šešių šimtų puslapių knygą, pakrikštytą "romanu," jeigu jis nebus autoriaus prie knygos "pririštas." Šių dviejų veikalų autorius to tikslo nepasiekė. Gal gi jis jo nė nesiekė. Jis, matyt, nedaug tepasitikėjo mūsų visuomene. Kažin kaip iš aukšto jis į ją žiūrėjo. Vietoje savo darbą palikti jai pačiai spręsti-vertinti, autorius iš anksto pasakė, ko jis tikisi susilaukti iš tos visuomenės. Savo žodyjį į "Šliuptarnių" skaitytojus, jis, pavyzdžiui, tiesiog pasakė:

"Tik mažumai žmonių ji (knyga) tepatiks, daugumai ne, ir labiausiai dėl to, kad tik mažuma gyvena mokslu, teisybe, savarankišku bei kritišku galvojuimu ir sąžinės laisve, o dauguma — oru, vandeniu, duona, druska ir antgamtinė pasauliožiūra, dar vaikystės dienose įkalbėta, tarsi brukte įbrukta. . ." Kitaip pasakius, štai tau, broli lietuvi, "idėjų, faktų, teisybės, mokslo ir gyvenimiškojo moralizavimo" knyga, bet tu jos nesuprasi, o kadangi tu jos nesuprasi, tai tau ji ir nepatiks.

Gera, kad bent jau prie savo antrojo kūrinio ("Širdies Rūmų") autorius nebeprikabino tokios "filosofijos" apie skaitytoją. Gal jis pats susiprato, o gal kas patarė tą savo netašytą ir perdėm klaidingą nuomonę sau pasilaikyti. Lai skaitytojas ima į rankas knygą, skaito, galvoja, ir pasidaro pats išvadą. Nereikia jį niekinti, jį žeminti, į jį žiūrėti su pasipūtimu.

Aš šičia prie šio klausimo platėliau apsisatojau tik todėl, kad, man atrodo, su tokiu arogantiškumu, "moksliškumu" Dr. Margeris pakenkė savo kūrybai, kuri verta dėmesio, užsitar nauja daug platesnio skaitymo, negu susilaukė. Tai negerai. Abiejuose kūriniuose yra nemažai gerų, naudingų, gražių dalykų. Paimkime "Šliuptarnius." Dr. Margeris juose vaizduoja Amerikos lietuvių prieš keletą dešėtkų metų gyvenimą ir jų kovą su religiniais prietaisais ir klerikalijada. Tema labai svarbi. Mes, kurie tais laikais gyvenome ir toje kojoje aktyviškai dalyvavome, seniai laukėme to nepaprastai svarbaus laikotarpio pavaizdavimo literatūroje. Ir štai susilaukėme. Garbė autoriui. Jis pasistengė. Be galo daug darbo įdėjo. Už tai jam didelis kreditas.

"Šliuptarnių" didvyriu yra Rokas Auglinskas, septynių vaikų tėvas, karštai tikintis žmogus, atvykęs Amerikon iš Antanienės, pirmiau Amerikon atvykusio ir gyvenančio "šliuptarnio" Antano žmonos, pasiskolinta šimtaine rublių. Iš pat pradžios Rokas pateko bedieviškon aplinkon, nes ne tik Antanas, bet ir kiti įnamiai (burdingieriai) ir jų šeiminkai jau buvo patekę "šėtono įtakon." Anta-

nas Roką ir darban įstatė kasykloje savo pagalbininku.

Ir nuo čia prasidėjo Roko naujas gyvenimas arba naujoji gyven. mokykla bei pažinimas Amerikos. Sunku jam buvo netik fiziniai, bet ir dvasiniai. Mat, kasykloje darbas be galo sunkus ir pavojingas. Tuo tarpu jis turi saugoti savo "sielą," kad ji nepatektų per tuos "šliuptarnius" tam "šėtonui," kuris, kaip jam buvo pasakojama Lietuvoje, yra užkariavęs visą Ameriką. Tik per eilę metų ir per keletą šimtų Margerio knygos puslapių ir Rokas pamato tiesos ir šviesos kelią — atsisveikina su kunigais, bažnyčia ir tikėjimu, ir tampa kovingu, susipratusių darbininku. Knygos autoriui gi Amerikos lietuvių angliakasių gyvenimas puikiai žinomas, nes ir jis pats yra kasęs anglį ir angliakasių gyvenęs. Savo veikale jis nepasigaili grobuonių kasyklų savininkų, neigi abelnai visų kapitalistų, visų išnaudotojų, visų siurbelių. Pav., kai kasykloje ištiko baisi nelaimė įnamį Juozą (parakas sprogo, kilo gaisras, kuriame Juozas beveik mirtinai apdegė — po kiek laiko nuo to mirė), Antanas prabilo į Roką:

"Kompanijos, matai, yra labai šykščios, baisiai grobuoniškos. Joms tik pelnas, vien tik pelnas terūpi. Kas joms darbininkai, jų sveikata, gyvybė? Niekis. Pamatysi, Rokeli, niekis. O todėl jos mainų neprižiūri kaip reikiant: nepaiso, kad jos būtų saugios, nesirūpina, kad darbininkas, gyvas į jas įėjęs, gyvas ir išeitų. Ne. Joms tik pelnas, kaip kiaulei lovyis ir migis" (p. 189).

Arba štai, po tos nelaimės, eidamas namo, Antanas "giežė apmaudą tiems, kurie darbo žmogų naudoja, kankina ir žudo. Jis piestu stojo prieš blogį, nepaisant, iš kur jis pareitų. O jo siela, sakysime, galvojimo ir jausmų mašina, tarsi, pasigavo istorijos, mokslo ir kasdieninio gyvenimo sparnus, aplėkė pelno sistemą, neteisybės krauju plakančią, veltėdžių oru kvėpuojančią, ją pasmerkė ir, pagaliau, atsidūrė rūmuose naujos visuomeninės santvarkos, paremtos teisingumu ir lygiomis teisėmis visiems ne tiktai kvėpuoti, valgyti, gerti, dirbti, bet ir galvoti, žengti į priekį, tobulėti. Jis, mat, turėjo galvoje socializmą. . ." (p. 194).

Čia, to paties baisaus įvykio pamoka, "šliuptarnių" autorius paima "nagan" ir die-

vą. Jo taip jau lygiai nepasigaili, kaip ir tų veltėdžių. Jeigu, kaip Rokas mano ir kunigai skelbia, viskas pareina nuo dievo valios, tai kodėl jis užleido ant teisingo, darbštaus, gero žmogaus Juozo tą baisią nelaimę? Jei taip, šaukia autorius, tai "baisus yra dievas ir baisūs jo darbai!" (p. 193).

Roko kelias į šviesą ir susipratimą buvo nelengvas. Ilgai, kaip didžiausias kalnas, ant jo proto gulėjo iš Lietuvos atsivežti prietarai, tikėjimas, baimė, ką, žinoma, čia kunigėliai irgi neleido Rokui pamiršti. Juozo nelaimė užžiebė "nepasitenkinimo ugnelę" Roko Auglinsko galvoje (p. 213). Nuo čia prasidėjo lyginimas išgyvenimų su bažnyčios mokymais apie velnią ir šėtoną ir su religiniais prietaisais. Pagaliau jis pradėjo skaityti. O dar smarkiau ir greičiau jį veikė nuolatiniai, neatlaidūs Antano "pamokslai," parodant atsitikimais ir pavyzdžiais, kaip viską nusako ir veikia ne koks ten dievas, bet pats žmogus, žmogaus rankos, žmogaus protas, kaip ypač socialinė santvarka atsako už visas mūsų nelaimes, už visus mūsų vargus ir trūkumus. Roko revoliuciją gerojon pusėn, be abejo, pabaigė Dr. Jonas Šliupas. Pirmiausia jam apie "šliuptarnių tėvą" plačiai išpasakojo Antanas, o paskui ir jis pats jo prakalbos pasiklausyti nuėjo. Jis čia ne tik išgirdo tikrosios, "aukščiausios" tiesos žodį, bet tapgi susidūrė su tikinčiaisiais fanatikais, kurie tik smurtu temokėjo kovoti tais laikais netikinčiuosius — davatkos ilgais, piktais liežuviais, o vyrai kumščia. Šliupas, žinoma, išdrožė labai ilgą prakalbą, kuri, suprantama, yra paties Margerio prakalba. Tai bent prakalba: susideda iš septyniadešimt penkių didelių knygos puslapių! Ir dar aštuoni puslapiai atsakymų į klausimus. Ir viskas sudėta į "romaną."

Lygiai tokios pat formos yra "romanas" ir "Širdies Rūmai." Taip pat susideda iš ilgiausių "pamokslų," aiškinimų, įtikinėjimų, mokymų. Tik jau tema visai kita. Šiame "romane" autorius duoda mums žmogaus moralinio gyvenimo pavaizdavimą ir Amerikoje rasinių santykių paveikslą. Reikia storai pabrėžti, kad kaip "šliuptarniuose," taip "Širdies Rūmuose" Dr. Margeris gerai ir griežtai išlaiko darbininkišką liniją. Pas jį jokios prieglaudų nesuranda veltėdžiai, išnaudotojai, rasiškai šovinizistai, darbo žmogaus engėjai.

Štai "vargšė" Katriutė, aštuoneto vaikų motina, beviltiškai įsimyli įnamį Tamą ir su juo pabėga, palikus vaikus ir vyrą Juozelį ir kitą įnamį, taip pat beviltiškai ją mylintį Petrelį. Petrelis ir Juozelis savo "širdies" skausmus skandina aluje. Ypatingai Petrelis pasigenda Katriutės, — ne tiek kaip geros šeimininkės, kiek kaip karštos meilužės. Juodu kalbasi, barasi ir "filosofuoja." Vienu sykiu, įkaitęs nuo svaigalų, Petrelis išsiplepa Juozeliui, kad net trys jo, Juozelio, vaikai visai nėra jo vaikai, bet Petrelio. Vadinasi, Katriutė gyvena su savo vyru Juozeliu ir įnamiu Petreliu. Ir dabar paspruko su trečiuoju, būtent, niekam nevertu, tuščiagalviu plepalu ir sukčium Tamu. Tai bent Katriutė!

Tačiau neilgai "vargšė" tesidžaugė naująja "laime." Kažin kur Californijoje tas latras susiranda geresnę, grakštesnę ir, žinoma, turtingesnę meilužę ir pameta mūsų Katriutę. Pagaliau nuliūdusią, nusiminusią Katriutę sunkiai sužeidžia automobilius gatvėje. Neužilgo ji numiršta.

Tai pirmoji "širdies Rūmų" pusė. Ji mus moko, kad išdykavimas ir svetimvyravimas neapsimoka.

Antroji pusė knygos prasideda ir baigiasi su tos nelaimingosios Katriutės taip pat labai nelaiminga, bet labai nuoširdžia, švaria ir protinga dukrele.

Iš autoriaus sužinome, kad kai Katriutė pabėgo, Juozelis ir Petrelis tapo amžiniais girtuokliais ir mažus vaikus visiškai apleido. Juos paėmė valdžia ir atidavė katalikiškoms prieglaudoms. Ten juos "augino" tamsios, piktos davatkos.

Vyriausia mergaitė buvo septynerių metų, o mūsų knygos didvyrė Emelina tikrai poros metų.

Pirmu sykiu Emeliną susitinkame gero, nuoširdaus ir išmintingo daktaro Daugailos kabinete. Tuomi daktaru, žinoma, yra pats Dr. Margeris. Negali būti jokios abejonės.

Emelina ieško pagalbos. Jai širdis nebetar nauja kaip reikia. Sužinome, kad ji yra kolegijos studentė. Taipgi sužinome, kad ji serga netik širdies, bet ir meilės liga. Vargšė tikrai nelaiminga. O ji tokia graži, tokia gabi, tokia susipratusi, švari, maloni!

Gydytojas, žinoma, sužino visas jos gyvenimo "paslaptis" ir imasi ją gydyti. Gydo tik-

rai naujoviškai: ilgaais aiškinimais, drąsinimais, margeriškais pamokslais.

Didžioji Emelinos "paslaptis" — įsimylėjimas negro studento — gilus, nuoširdus įsimylėjimas.

Ir štai kas atsitiko: Vieną gražų vakarą tas studentas atėjo pas Emeliną į namus, tai yra į jos sesutės, tamsios, prietaringos, labai neapkenčiančios negrų, žydų ir kitų tautų bei rasių žmonių, pas kurią ji gyvena, namus. Naturalu, kad du jauni žmonės, taip karštai vienas kitą myli, atsidūrė Emelinos kambaryje ir lovoje. Juos ten "bežaidžiant" per pravis duris pamatė Emelinos sesutė, pašaukė policiją, kuri pribuvus studentą suareštavo. Emelinos sesutė ir kiti panašūs pikti tamsūnai sudarė prieš studentą bylą, apkaltindami jį Emelinos išprievartavime. Jie teisme liūdi, kad jie matė, kaip juodas studentas baltą studentę ten lovoje "išgvoltavojo." Pačios Emelinos niekas nė nepaklausė, kaip ten su ja toje lovoje atsitiko. Teismas vaikiną nuteisė ilgų metų kalėjiman. Emelina atsidūrė baisioje desperacijoje, net bandė nusižudyti. Viena, ji ilgisi savo mylimo vaikino, antra — ją graužia jos susipratusi sąžinė, kad už ją jis visiškai nekaltai turės kalėjime supūti.

Pridėkime prie to dar jos širdies sutrikimą, ir turėsime Emelinos ypatoje tikrai didelę ligonę.

Gerasis gydytojas Daugaila griebiasi gražuolę gydyti. Pirmiausia nuo širdies ligos. Štai kokių būdu: Jis paima kito žmogaus, jau seniai iš gyvųjų tarpo išsibraukusio, širdį ir Emelinai parodo. Paaiškina, kokio dydžio ši širdis yra ir kiek ji sveria. Ten būta vyro širdies, tai ji svėrė 310 gramų. Gydytojas užtikrina Emeliną, kad jos širdis, kaip moters, yra gerokai mažesnė, sveria tik apie 255 gramų (p. 256).

Paskui jis liepia ligonei įsivaizduoti, kad ta širdis yra "rūmai." Pasiima jis ją už rankos ir įsiveda" į tuos rūmus. Vedžioja jis ją ir aiškina kiekvienos sienos, kiekvieno plyšio, kiekvienos susparos funkcijas. Vedžioja ir aiškina, vedžioja ir aiškina, per ištisus 30 puslapių! Gerasis daktaras, matyt, nepagalvojo, kad kolegijos studentė pati jau turėjo šį tą apie žmogaus širdį nusimanyti.

Kaip ten nebūtų, tais vedžiojimais ir aiškinimais, taip pat, žinoma, padrąsinimu ir poil-

siu, jis Emeliną gerokai pagydo.

Bet dabar iškyla kita problema. Emelina nusitaria grįžti kolegijon. Ir štai kokiais sumetimais. Ji baigs teisių mokslą, taps teisininke-advokate ir išlaisvins savo mylimąjį iš kalėjimo. Tiesa, gal galėtų kyšių keliu jį išimti, bet varšgė neturi pinigų. Jos gerasis globotojas, Dr. Daugaila, turi pinigų ir sutiktų duoti, bet tai daryti jį sudraudžia jo sąžinė ir susipratimas. Jis yra žmogus teisingas ir su jokiais kyšiais užsiimdinėti negali ir nenori.

Emelina mokosi sunkiai ir gerai. Per tą laiką dar štai kas atsitinka. Dr. Daugaila pradeda mokyti-šviesti Emelinos sesutę, tamsią moteraitę. Ilgaus ir išsamiais "pamokslais" jis gražiai išvalo iš jos galvos ir širdies visokius rasinius prietarus. Ir ji pamato šviesą ir tiesą, kurias jau seniai matė ir suprato jos jaunoji sesutė studentė Emelina. Tai didelis daktaro laimėjimas mokslui ir žmoniškumui.

Dar ir kas kita atsitinka per šitą keleto metų laikotarpį. Jis, Dr. Daugaila, karštai ir giliai pamylė Emeliną. Jinai jį irgi myli. Vienu kartu vargšelė myli net du vyrus — jautrųjį, gražųjį, mylimąjį studentą negra ir tėviškąjį globotoją Dr. Daugailą. . .

Emelina baigė kolegiją, paskui universitetą. Pagaliau atėjo ta laukiamoji, ta brangioji mokslo pabaigos diena. Emelina gaus diplomą, taps teisininke!

Per diplomų įteikimo ceremonijas Emelina išrėžia ilgą, puikią, darbininkišką prakalbą studentams ir profesoriams. Ji primena jiems ekonominę krizę, neišsėmiamą skurdą masėse ir nesuskaitomus turtus turtuoliuose. Ji taipgi kalbą į mases. Ragina jas šviesti ir kovoti prieš netiesą, skriaudas, nelygybę, išnaudojimą. Ji ragina studentus: "Išėję iš šitų garbingų mokslo rūmų, neškime šviesą ir tiesą masėms. Paduokime joms savo ranką, širdį, mokslą. . ." (p. 392).

Dar ir daugiau ji būtų pasakius ir ilgiau kalbėjus, bet "jos krūtinei trūko oro, kraujui deguonies, o širdžiai būtiniausių jėgų lygiai plakti."

Emeliną širdis vėl pasiguldo lovon. Gydytojas tvirtina, pats tam nebetikėdamas, kad ji vėl pasveiks ir dar didelius gyvenimo kalnus nuvers, ir liepia jai tik vilties nenustoti. Bet Emelina kasdien eina silpnyn ir, nepa-

siekusi savo didžiausio troškimo išlaisvinti iš kalėjimo savo nekaltai nuteistą vaikina, išsi-braukia iš gyvųjų tarpo!

Tai tokia "Širdies Rūmų" pabaiga — liūd-na, baisi. . .

Literatūriniu požiūriu, Dr. Margerio kūryba silpna. Ją tiesiog užmuša daktaro daugžodystė, daugkalbystė. Kas galima pasakyti ir reikėtų pasakyti vienu puslapiu, jam reikia desėtko puslapių. Savo tipams, charakteriams arba žmonėms jis neduoda patiems gyventi. Mes juos pažįstame tik iš autoriaus ilgų pasakojimų, nuobodžių pamokslų. Paimkime Emeliną. Ar mes ją matome prieglaudos namuose arba universitete, arba kad ir santykiuose su jos taip giliai pamylėtu juododžiu studentu, arba vaizdus teisme, kuriame jaunas nekaltas žmogus nuteisiamas kalėjiman? Ne, nematome.

Ar mes žinome, kaip, iš ko Emelina tapo tokių sveikų, plačių, šviesių pažiūrų mergina? Kokie išgyvenimai jai atidarė akis, išblaivė jos protą? Kodėl ji nepasiliko tokia, kokia jos "auklėtoja" vyresnioji sesutė? Nematome nė vieno jos tų išgyvenimų.

Tas pats su visais kitais Dr. Margerio ti-pais abiejuose veikaluose. Jie ten randasi tik tam, kad autorius turėtų ką mokyti, kam kelią rodyti, ką už rankos vedžioti. Viso labo jie pajėgia tik vieną kitą autoriui klausimą pastatyti.

"Šliuptarnių" pagrindinė silpnybė yra tame, kad Margeris šliuptarnizmo nepaėmė kritiškai, kad jis patį šliupą tiesiog sudievino. Jis nepajėgė arba nesuprato į tų laikų laisvamanybę ir jos puoselėtojus pažvelgti kritiškai, parodant juos ne tik energingoje, drąsioje, sunkioje kovoje su prietarais ir tamsa, bet taip pat darančius daug ir rimtų klaidų, iškeliant jų šiurkštumą, nemokėjamą nuosaikiai ir rimtai mušti tikinčiųjų galvose religinius prietarus. Kaip tik tų "šliuptarnių" klaidos prisidėjo prie sukūrimo tarpe tikinčiųjų ir laisvamanių nepereinamos prarajos, ko, beje, nerasime nė vienoje kitoje tautinėje grupėje. Pirmiau "šliuptarnizmas," o paskiau "mockizmas" pasidarė pirmiau socialistams, o paskiau komunistams užtvaru prieiti prie dirbančiųjų masių, ešančių kunigijos įtakoje, ir laimėti jas kovai už tą šviesą ir tiesą.

Kas liečia "Širdies Rūmus," tai gerai, kad

juose Dr. Margeris atvirai ir drąsiai išstoja prieš rasinę diskriminaciją. Bet ir čia klausimas paimtas, man atrodo, ne iš to galo. Jis pradeda nuo meilės ir lytinio santykiavimo tarpe baltodžių ir juododžių, vietoje pradėti nuo kiekvienos rasės teisės į socialinę, ekonominę, kultūrinę bei politinę lygybę. Juk baltųjų šovinistų, rasinės nelygybės ir neapykantos šalininkų ir puoselėtojų, vyriausias, piktas ir neteisingas argumentas ir yra tas, kad būk rasinės lygybės šalininkai pirmoje vietoje statą reikalavimą teisės į lytinį santykiavimą. Reikia, tuo būdu, prisibijoti, kad kai autorius jaunos Emelinos rasinį ir klasinį susipratimą pradeda vaizduoti su lova, jis nepadeda mums mušti baltuosius šovinistus. Dažnai viskas priklauso nuo to, iš kur pradėti ir kaip prie reikalo prieiti. Vidutinis žmogus, rasinių nuodų, rasinės diskriminacijos ir rasinės neapykantos "suėstas," daug greičiau bus paveiktas argumento iš kasdieninio, praktiško gyvenimo, kad rasizmas, rasinė diskriminacija prieš negrus arba prieš bile kurią kitą žmonių grupę, atima iš mūsų visų ne tik teisę bei laisvę į lovą arba meilę, bet ir į geresnį, šviesesnį gyvenimą. Kiekvienas žmogus turi teisę mylėtis arba gulėti lovoje su tuo, su kuo jis nori, nepaisant to ar kito žmogaus rasinės bei tautinės kilmės arba odos spalvos. Ir gerai, kad Dr. Margeris už tą teisę "Širdies Rūmuose" energingai pasisako. Bet tai pačiai teisei jis, man atrodo, būtų geriau pasitarnavęs, jeigu būtų mums parodęs, kaip susipratusiai Emelina kovojo už negrų lygias teises visose gyvenimo ir darbo srityse. Kad toje kovoje jinais įsimylėjo juodą studentą, tai nėra pamatinis, principinis dalykas. Tai yra grynai jos asmeniškasis reikalas, jos teisė arba pasirinkimas. Mums gi svarbu žmonių socialiniai santykiai, socialiniai gyvenimai, socialiniai supratimai.

Tačiau, nepaisant šio netikslaus priėjimo prie rasinio klausimo, svarbu, kad Dr. Margeris nesvyruojančiai ir drąsiai atsistojo su vis didėjančia armija tų amerikiečių, kurie į rasinius santykius žiūri teisingai ir blava, kuriems rasizmas yra svetimas ir biaurus dalykas.

Prie pabaigos: Nepaisant visos eilės silpnųjų ir trūkumų šioje Dr. Margerio kūryboje, nepadarys klaidos tie, kurie "Šliuptarnius" ir "Širdies Rūmus" perskaitys.

Literatūros apžvalga

(Tąsa nuo 16-to puslapio)

dą, Šakius, kuriuose jisai gydytojavo, d-ro Basanavičiaus bei d-ro Pietario gimtąsias apylinkes ir tt.

Net ir paties Kauno vaizduose daug ko stoka (be bažnyčių). Albume sudėta vaizdai įvairių pramonės bei prekybos pastatų, o nėra nei Operos rūmų, nei Universiteto ir kitų minėtų kultūros įstaigų. Išrodo, jog p. Augustinui Pienocentras ar valstybės bankas užfiksuoti buvo svarbiau, negu Operos rūmai. . . Regimai, albumui medžiaga rinkta tik atsitiktinai, be jokio plano, dėl to jis ir negali atstovauti *visai Lietuvai*, nes jame daug ko pasigendama.

KLaidų PATAISYMAS

1951 m. Šviesos 4-tam numeryje įsiskverbė pora nemalonių klaidų, kurias čionai atitaisome.

Ant 132-ro puslapio antroje kolumnoje iš viršaus iškritus trečioji eilutė, kuri skamba: "milęs svajingoje jaunystėje..."

Ant puslapio 142-ro prie Jono Kaškaičio straipsnio apie poeziją pabaigos pridėta sveltima eilutė, kuri skamba: "Kostomaro, t. III, 1880, psl. 345-373." Ji priklauso tuojau po straipsniu įdėtai atnašai iš 123-čio puslapio. Prieš ją turėjo būti pakartotas to kito straipsnio antgalvis: "Įnašas į lietuvių kalbos mokslą." Ir po šiuo antgalviu turėjo būti pasakyta: "(Tąsa iš 123-čio puslapio.)"

Didžioji Lietuva ir Vytauto gadyne

D. M. ŠOLOMSKAS

(Tąsa iš 1951 m. 4-to numerio)

IV. KULIKOVO IR VORKSLOS MŪŠIAI IR LIETUVOS-LENKIJOS UNIJA

Jau pirmiau sakėme, kad susidariusi tarp-tautinė padėtis vertė kaip Lenkijos, taip ir Lietuvos valdonus ieškoti apsievienijimo. Matėme ir tai, kad Jogailos ir Jadvygos apvesdinimas buvo paruoštas iš šalies.

Vienas tų laikų didelių įvykių, tai buvo didžiulė rusų pergalė ant Kulikovo Lauko.

Mongolų jungas buvo sunkus ne vien Rusijai. Jų įsigalėjimas grėsė ir kitoms šalims. Maskvos kunigaikščių buvo sudarytas planas išsilaisvinimui ir perduodamas nuo gentkartės į gentkartę, kaipo "degančios vilties" planas, kuris siekė apjungti jėgas ir nusikratyti totorių jungą. Maskva tapo to jėgų apjungimo centru.

1378 metais jau rusų atsigriebusios jėgos ištaškė totorių jėgas prie Vožos upės. Totorių valdonas Mamajus, pamatęs pavojų, susitarė su Jogaila bendrai pulti Maskvą.

Maskvos kunigaikštis Dimitrijus tą sužinojo. Jis susijungė su kitais kunigaikščiais. Be to, jam talkon atėjo du Algirdo sūnūs — Andrius, valdęs Plocko sritis ir Dimitrijus — Brijansko kunigaikštis. Maskvos vadovas Dimitrijus (vėliau pramintas Donskoju) sutraukė apie 150,000 vyrų, ir 1380 m. rugsėjo 8 d., ant Kulikovo Lauko, netoli Dono upės, įvyko baisus mūšis. Sakoma, kad totoriai turėjo du kartus tiek jėgų, bet jie mūšį pralošė.

Ta pergalė pakėlė Maskvos vardą, dar daugiau pradėjo jungtis rusiškos jėgos. Totorių tarpe prasidėjo niovynės. Į jas įsivėlė ir Vytautas. 1399 metais Vytautas surinko 70,000 — kiti sako, 100,000 — vyrų armiją, ginkluotą paraku šaunančiomis kanuolėmis, apsi-jungė su totorių Tachtamišiaus jėgomis ir iš-maršavo prieš totorių jėgas, vadovaujamas Tamerlano. Prie Vorkslos upės įvyko mūšis, kuriame Vytautas buvo sumuštas. Vien kunigaikščių tame mūšyje žuvo 74.

Šis Vytauto pralaimėjimas buvo kaip ir at-

simokėjimas totorių pralaimėjimui ant Kulikovo Lauko. Jie vėl pasidrausino savo žygiuose prieš Rusiją ir Lietuvą. Tuo kartu dar daugiau padidėjo vakaruose kryžiojų jėgos.

Lietuvos ponai matė, kad Lenkijoje ponai turi daugiau privilegijų šalies reikaluose ir daugiau valios išnaudoti baudžiauninkus. Tas juos dar labiau akstino prie unijos su Lenkija. Vincas Kapsukas (Mickevičius) "Drauge" (1904 m.) rašė:

Lietuvos "bajorija buvo užėmusi tuomet politiniame gyvenime svarbiausią vietą ir, kaip ir kituose karštuose, stovinčiuose ant to paties laipsnio, ji negalėjo sutikti su absoliutiška (vienvaldška) didžiojo kunigaikščio valdžia; išgirdus, kad Lietuvos su Lenkija unija suteiksianti jai lygias teises su lenkų šlehta, ji, kad greičiau jas įgyti, tuoju sutiko su paduotomis sąlygomis."

Lietuvos sujungimas su Lenkija prasidėjo Krėvėje 1385 metais, kur padaryta sutartis apvesdinimui Jogailos su Jadvyga. 1392 metais Vytautas paantrino Lietuvos įjungimą Ostrovo sutartyje su Jogaila, kur gavo iki gyvos galvos Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio vardą. 1401 metais bajorų suvažiavimas Vilniuje, jau po Jadvygos mirties, kuri mirė 1399 metais, pasižadėjo būti išvien su Lenkija, ginti jos karūną, o po Vytauto mirties Lietuvą galutinai prijungti prie Lenkijos. Horodlio suvažiavime 1413 metais, ponai galutinai nutarė Lietuvos žemių prijungimą prie Lenkijos. Gi Liublino Unija, 1569 metais, buvo paskutinis abiejų valstybių susivienijimo aktas.

APIE VYTAUTO ASMENĮ

Apie Jogailą girdime daug pasakų. Sakoma, kad jis ne vien buvo žiaurus, negražus, bet ir didelis tamsūnas. Nemokėjo rašyti ir skaityti — vietoje parašo, vartojo antspaudą..

Kas kita su Vytautu. Sakoma, kad jis buvo nedidelis, bet gražiai sudėtas. Barzdos ir ūsų jis nenešiojo. Sako, mokėjo kalbėti slaviškai,

rusiškai, lotyniškai ir vokiškai, bet kalbėjo dažniausiai lietuviškai.

Nors tūli sako, kad Vytautas nemėgo puotų, bet ką kitą kalba faktai. 1429 metais, jau būdamas 85 metų amžiaus, Vytautas Lucke turėjo puotą, kuri tęsėsi septynias savaites. Į ją buvo suvažiuavę 15,000 ponų ir ponių. Kasdien suvalgydavo 700 jaučių, 1,400 avių, 100 taurų ir išgerdavo 700 bačkų visokių gėrimų. Buvo išleista baisi suma pinigų pagal tuos laikus.

Vytautas išsistatė sau milžinišką Seirijų dvarą. Jo laikais buvo sutvirtinta ponų galia ant baudžiauninkų, prasidėjo piliavos, mezliavos ir lažų laikai.

Norbutas rašo, kad Vytautas, kaip tais laikais, buvo milijonierius. Jis nesigailėjo gausių dovanų tiems, kurie jam pataikavo. Bet jis nebuvo paprastos liaudies draugas. Sako, jis mylėjo apšvietą, bet tada lietuvių rašybos dar nebuvo.

Daugelis istorikų atžymi, kad Vytautas siekė tapti Lietuvos karaliumi. Suprantama, nuo to "Didžiosios Lietuvos" likimas būtų nepasikeitęs, nes jau pasikeitė kiton linkmėn tarpautinė padėtis.

Vytautas mirė 1430 m. spalio 27 d., sulaukęs 86 metų. Jis buvo du kartu vedęs. Abu kartu vedė rusų kunigaikštystes, Julijaną ir Mariją Praksedą. Pastaroji buvo pasivadynusi Ona. Ji Vilniuje įsteigė šv. Onos bažnyčią.

Vytautas vieną iš savo dukterų, Sofiją, 1386 metais, apvedino su Vasilium, Maskvos valdono Dimitrijo Donskojo sūnumi. Vasiliui jo priešai ir Jogailos talkininkai išlupo akis. Vienok jis buvo Maskvos kunigaikštystės valdonu tarpe 1425-1462 metų, istorijoje žinomas kaip Vasilius II, arba Vasilius Tamsusis, dėl netekimo akių.

ŽALGIRO MŪŠIS

Vytautui būnant Lietuvos didžiojo kunigaikščio vietoje, 1410 m. liepos 15 d. įvyko didysis Žalgirio mūšis, Rytų Prūsijoje, netoli Lauben ir Tannenbergo.

Prie Žalgirio mūšio atvedė nuolatiniai kryžiuokų puolimai ant Lietuvos, Lenkijos, ir veržimasis į Rusijos provincijas. Istorikas N. P. Gracijanski rašo:

"Pradžioje XV šimtmečio kryžiuokai užgrobė Žemaitiją ir todėl Lenkija ir Lietuva buvo

visai nustumtos nuo Baltijos jūros. Visas pamarys nuo Narvos (šiaurinėje Estijoje) iki Oderio (Odros) upės buvo jau vokiečių rankose."

Toks vokiečių įsigalėjimas uždarė Lietuvai ir Lenkijai išėjimą į jūrą Dauguvos, Nemuno, Vislos ir Oderio upėmis. Nuo to kentėjo Lietuva ir Lenkija.

1410 metais Vengrijos karalius Zigmantas padarė su vokiečių kryžiuokais sutartį — užpulti Lenkiją ir Lietuvą, ir jas pasidalinti, tuomi išrišant ilgų metų ginčą. Vengrijai turėjo tekti Lenkija, rusų provincijos — Podolija, Moldavija, Galicija; vokiečiams kryžiuokams — Lietuva, Žemaitija, Polocko ir kitos gudų žemės.

Žemaičiai, kuriuos 1398 metais Vytautas atidavė kryžiuočiams, baisiai buvo persekiojami. Jie sukilo. Vyskupas Valančiauskas apie tai savo veikale "Žemaičių Vyskupystė" rašė:

"Žemaičiai buvo priversti apsikrikštyti, nors, pagaliau, katalikų tikėjimo neapkentė... mylėtojai savo seno tikėjimo, pakurstyti per stabmeldžius kunigus, griebė už ginklo... Tuojaus prie jų prisidėjo gąujos artojų. Pasi-darė didelis sumišimas ir ermydelis."

Suprantama, vokiečiai kryžiuokai puolė žemaičius. Žemaičiai su sekamu laišku kreipėsi į Vytautą ir Lietuvos gyventojus:

"Išklausykite mus, vergiamų ir kankinamų. Kryžiuokai privedė mus prie to, kad mes turime arba ubagauti, arba užsiimti plėšimu, kad galėtume pragyventi. Visus žemės turtus ir bičių avilius kryžiuokai nuo mūsų atėmė, neleidia mums medžioti, nei žvejoti, nei priekiauti su kaimynais. Kas metai ima mūsų vaikus į nelaisvę, vyresnius jau pirmiau išsivarė į Prūsiją, kitus visomis šeimomis ugnyje sudegino. Supraskite, kad ir mes esame žmonės, o ne žvėrys." (Taip cituoja prof. Ponkrantovas sava veikale "Istorija Sovietų Sąjungos," Tomas I, pusl. 90).

Taigi, Lietuvai, Žemaitijai, Lenkijai ir varų Rusijai buvo reikalas duoti atrėmimą tiems "šuns ritieriams" — kryžiuokams, kaip juos K. Marksas vadino. Žalgirio mūšyje priešui kirto smūgį lietuvių, lenkų, rusų, gudų, totorių ir čekų bendros jėgos. Kiek ten buvo iš abiejų pusių jėgų, kiek kryžiuokų krito, nėra vienodų padavimų.

Prof. A. M. Ponkratovas sako, kad 40,000

kryžiuų buvo užmušta ir 15,000 paimta nelaisvėn.

St. Matulaitis rašo: "Tai buvo vienas didžiausių tais laikais mūšių. Mūšyje vadovavo Vytautas. Iš abiejų pusių stoji į mūšį apie 300,000 kareivių. Kryžiaiokai pralaimėjo . . . krito didysis kryžiuų magistras ir šiaip apie 40,000 kryžiuų."

Jonas Šliupas rašo: "Armijos Vytauto ir Jogailos, kuriose buvo apart lenkų ir lietuvių, taipgi rusai, žemaičiai, totoriai, čekai, maravai, skubiai traukė į rytinius Prusus. . . Lietuva ir Rusija turėjo 50,000 kareivių ir 30,000 totorių raitelių, o lenkų kariuomenė susidėjo iš 60,000, tarpe jų buvo 20,000 čekų."

Rašydamas apie patį mūšį, jis sako: "Smolenskiečiai (rusai) . . . užsipelnė esą didelę garbę. Maža dalis vokiečių pabėgo; 50,000 krito vietoje, tarpe jų taipgi Ulrich von Jungengen, ant lauko pas Grunvaldą; 21 vėliava ir 15,000 suimtinių pateko į nevalę, drauge su abazu vos 8,000 tepaspruko."

Istorikas E. Veismanas atžymi, kad sunkiausias kryžiuų smūgius atlaikė rusų pulkai, o mūšį baigė totorių raiteliai. Jis rašo: "Žalgirio mūšyje iki 40,000 vokiečių buvo užmušta ir 15,000 suimta į nelaisvę. Ant vokieč. belaisvių uždėjo tuos pačius retėžius, kurie Marienburge buvo nukalti sukaustymui lietuvių, lenkų ir rusų." Mat, kryžiaiokai tiek pasitikėjo sava pergale, kad, besirengdami į mūšį, Marienburge, savo sostinėje, nukalė 10,000 naujų retėžių ir atsigabeno belaisvių sukaustymui, ir kartu šimtus bačkų vyno kelti puotą.

Lenkų istorikas Dlogušas rašo, kad pirmieji kryžiuų smūgiai pastūmė atgal lietuvių ir lenkų pulkus. . . "tik Smolensko rusų pulkai išlaikė kryžiuų smūgius. Rusai buvo organizuoti į tris pulkus. Jie nepasidavė panikai ir tuo jie užsipelnė didelę garbę. . . Vokiečiai neteko 550,000 užmuštų ir 40,000 belaisvių."

Daugelis istorikų tačiau abejoja apie Dlogušo paduotą skaitlinę.

Istorikas E. Veismanas rašo: "Signalinės šviesos ir ant daugaus pazaras nuo laužų išnešiojo žinias apie Sąjungininkų armijų pergalę ant kryžiuų. Žinios sklido visu Pabaltijo pakraščiu. Žmonės, sužinoję apie pergalę, sukūrė dideles ugnis. Jie pripildė įtalpas ne vynu, bet Baltijos jūros vandeniu. Jie džiaugsmo apimti jūros vandeniu aplaistė savo laukus. Toji žemė

ir Baltijos jūra jau nebebuvo vokiečių nuosavybė. . .

"Prie Žalgirio buvo sunaikinta kryžiuų galybė. Tą atliko lietuvių, rusų ir lenkų suvienytos jėgos."

Žalgirio mūšyje suvaidino nemažą rolę Vytautas. Kada Lenkijos karalius Jogaila užsidaręs šėtroje su maršalku Zyndramu ir kitais karo vadais meldėsi prie dievo motinos, tai Vytautas, rusų kunigaikščiai ir totorių raitarijos vadai ruošė jungtines jėgas kovai.

PONAI IR DARBO ŽMONĖS

Lietuvoje, apie kurią čia eina kalba, miestų buvo mažai, ir tie nedideli. Didžiumoje, tai buvo tvirtovės. Atminkime, kad Vilnių įsteigė Gedeminas. Trakai, kurie ilgą laiką buvo Lietuvos centras, ir po šiai dienai tebėra provincinis miestas. Kaunas buvo tik įsitvirtinimo centras—tvirtovė.

Kitaip buvo Rusijoje. Tokie miestai, kaip Kijevas, Galčas, Kamenec, Vladimir Volynski, Smolenskas, Polockas ir kiti jau buvo stambūs centrai.

Taigi, "Didžioji Lietuva" daug perėmė nuo rusų, gudų, ukrainų. Slaviškų gyventojų didžiūma, jų raštas, kultūra veikė į tą bendrą valstybę. Rusų-gudų kalboje buvo gaminami Lietuvos-Rusijos valstybės dokumentai.

Rusų papročiai, provoslavų tikyba pradėjo imti viršų ant senų stabmeldiškų lietuvių tradicijų. Tik po to, kai Lietuva susijungė su Lenkija, lietuvių feodalai pasisuko į šlektų pusę, priėmė jų papročius, tikybą, tradicijas, ir darbo liaudies "bydlo" ir "čeliad" pravardžiojimus.

Žalgirio pergalė paakstino ir Lietuvoje prekybą. Nemunas ir Dauguva, tai geri vandens keliai į Baltijos jūrą. Po Žalgirio mūšio ėmė sparčiai augti Vilnius, Kaunas, Minskas ir Brestas. Į užsienį iš Lietuvos vežė kailius, vašką, midų, gintarą, šikšnas, milą, o vėliau — ir grūdus. Į Lietuvą parsigabendavo: druskos, vario, geležies, sidabro, ginklų ir kitų reikmenų.

FEODALAI

Vytauto laikų Lietuva buvo feodalinė valstybė. Viešpatavo stambūs žemvaldžiai. Patsai stambiausias buvo — Lietuvos didysis kunigaikštis. Jam priklausė milžiniški žemių plotai ir daugybė "gaspadų" (dvarų).

Seniau didžiojo kunigaikščio dvaruose dirbo dviejų rūšių valstiečiai — „ėjūnai“ ir „neėjūnai.“ Jie dirbo žemę, mišką, medžiojo. Pirmieji valdonui atsimokėdavo savo darbo vaisiais, tai yra, dalį jam atiduodavo. Jie galėjo pasitraukt, išeiti nuo valdono, buvo „laisvi.“

„Neėjūnai“ buvo jau baudžiauninkai, nes jie buvo prie žemės šmoto pririšti. Jiems nevalia buvo pasitraukti. Kuris bandė pabėgti, tą gaudė ir baudė.

Trečia grupė, tai kunigaikščio kariai. Jie buvo apginkluoti. Ramiu laiku, nors tokių laikų mažai tebūdavo, jie dirbo žemę, gyveno su savo šeimomis. Bet vos atsirasdavo reikalas, jie turėdavo imtis ginklo ir vykti, kur juos vedė.

Taip buvo pas Lietuvos didįjį kunigaikštį. Taip buvo pas kitus stambius feodalus (bajorus). Bet ilgą laiką kunigaikščiai ir bajorai negalėjo be didžiojo kunigaikščio valios daryti stambesnių žygių.

Ant pat dugno buvo vergai. Vergais buvo visi tie, kurie per karą buvo paimti nelaisvėn. Kad jų buvo daug, tai tą liūdija ir tas, kad kada Jogaila apsivedė su Jadvyga, tai tūkstančius lenkų vergų (karo imtinių) Lietuva gražino Lenkijai. Į vergų eiles tap pat patekdavo skolininkai ir biedniokai. Jų padėtis buvo baisi. Prochaskas žymi, kad vergams už kiek stambesnį prasikaltimą „galvas kapojo, juos degino, korė, četvertavojo“ (gyvus į keturias dalis sudraskydavo).

Kol Lietuva buvo pasiskirsčius mažomis kunigaikštijomis, kiekvienas mažas kunigaikštis patsai valdė savo kunigaikštiją. Jo priežiūroje vergai ir baudžiauninkai dirbo laukus, žvejojo, kirtu miškus. O darbai buvo sunkūs, nes nebuvo reikalingų įrankių. Kunigaikštis buvo visų valdovas ir teisėjas. Be jo valios jam priklausę žmonės negalėjo nieko daryti. Kunigaikštis gi rūpinosi savo žmonėmis, kaip savais galvėjais.

Bet štai gyvenimas privertė centralizuoti Lietuvos valstybę, atsirado didysis kunigaikštis, tai yra, kunigaikštis ant kunigaikščių. Kas jo neklausė, tą jis puolė ir naikino. Didžiama smulkių kunigaikščių priešinosi centralizacijai. Jie žuvo kovoje. Jų laukai ir žmonės pateko didžiojo kunigaikščio rankosna.

Valstybė išaugo didelė. Didysis kunigaikštis negalėjo tvarkyti ir valstybės reikalus ir pri-

žiūrėti savo pavaldinius, savo dvarus. Karai ir su kaimynais susižinojimais buvo jo svarbiausi reikalai. Kitiems reikalams jam teko kviesti talkon didžiuosius bajorus. Jiems jis pavedė tvarkyti ir savo dvarus. Už tai tie bajorai turėjo teikti didžiajam kunigaikščiui pagalbą — duoti rekrūtų, nes jau karams vien tik kunigaikščio žmonių nebeužteko.

Šalyje buvo daug pilių — apsigynimo centrų. Svarbiausiame gyveno patsai didysis kunigaikštis su jam artimiausia armijos dalimi. Kitas pilis pavesdavo prižiūrėti ir ginti mažesniems kunigaikščiams ir bajorams.

Žinoma, kad liaudies pasakose ir dainose užsiliko šimtų metų atgal atsitikę įvykiai. Taip ir lietuvių dainoje sakoma:

„Kelkis sūneli, kelkis jaunas —
Svetimas vaiskas dvarą apstojo.“

Tai pasako užpuolimą „svetimo vaisko“ ant dvaro. „Vaiskas“ galėjo būti kitos šalies, arba kito feodalo, kurie tais laikais vienas kitą puldavo.

Taip Algirdas pavedė savo tarnui Vaidylai Lydą ir jį iškėlė į bajorus. Jogaila jam pridėjo dar Dubraunos dvarą. Didysis kunigaikštis, pavesdamas savo dvarus ar pilis kitiems kunigaikščiams ar bajorams, nuo jų neatsisakydavo. Jie buvo tik laikinai aniams pavedami.

Kiekvienas atskiras kunigaikštis ar bajoras savo dvare buvo ponas. Nors didysis kunigaikštis reikalavo tam tikrų sąlygų laikytis, bet jo valia vis daugiau priklausė nuo bajorų, nes jam jie rinko iš valstiečių ir davė iš savo dvarų reikmenis: karui arklius, pakinklus, ginklus, žmones.

Pradžioje sodiečių gyvenimas nebuvo labai sunkus. Jie nedaug ir dienų eidavo į tuos dvarus dirbti, galėjo kilnotis, likusį laiką dirbo sau. Bet kaskart jų padėtis sunkėjo. Ypatingai jų padėtis pasunkėjo, kada Lietuvos bajorai perėmė metodus iš Lenkijos.

Algirdo ir Kęstučio laikais Lietuvoje buvo daug-maž tokia tvarka: Virš visų stovėjo didysis kunigaikštis. Skaitėsi jo vieno visa Lietuvos žemė ir žmonės, kurie ant jos gyveno. Jis buvo absoliutiškas valdovas.

Žemiau už jį stovėjo jo giminės, kiti kunigaikščiai. Jiems didysis kunigaikštis pavesdavo valdyti tam tikras sritis-plotus ir ten gyvenančius žmones. Jis galėjo bile kurį prašalinti iš vietos arba perkelti į kitą.

Žemiau buvo bajorai. Jie visi buvo lygūs. Vieni buvo pralobę, jiems buvo pavesta didžiojo kunigaikščio tūli dvarai, o kiti buvo neturtingi. Jie nuo paprastų sodiečių skyrėsi tuo, kad kunigaikščiui paraginus, tuojau turėjo stoti į kariuomenę. Taip jie dirbo, kaip ir sodiečiai savo pragyvenimui.

Žemiau už bajorus stovėjo pilkoji sodiečių masė — "čeladi." Jie neturėjo savo nuosavos žemės. Jie turėjo dirbti pas kunigaikščius ir bajorus, gyventi ant tų ponų žemės ir už tai atsilyginti — atadirbti, duoti duokles, mezliavas, eiti talkon statyti tiltus, praveisti kelius, eiti karan, kai jų reikalavo. Bet didžiumoje sodiečiai dar buvo nepririšti prie žemės — galėjo eiti nuo vieno pono pas kitą.

Žemiausias sluogsnis buvo vergai, apie kuriuos jau viršuje minėjome. Jie buvo ponų nuosavybė, kaip ir galvijai. Savininkas galėjo juos parduoti. Ir buvo paskilbusios vergų rinkos Lucke, Turove ir eilėje kitų miestų.

Vytautui viešpataujant, į Lietuvą buvo atgabenta vokiečių, žydų, totorių, kaip amatininkų ir biznierių. Totoriams leido turėti savo nuosavas žemes. Žydams pavelino dar 1388 m. Gardine būdamas skolinti lietuviams pinigų. Svetimtaučiai daug prisidėjo prie pakėlimo prekybos.

Prie Vytauto viešpatavimo pakilo mažesnių kunigaikščių ir bajorų galia. Po eilės seimų, po suartėjimo Lietuvos su Lenkija, bajorai įgijo daug galios. Kiekvienas feodalas virto pilnu šeimininku. Jie mobilizavo savo karines dalis. Armijos dalys, kurios buvo tų bajorų žinioje apgynimui toje teritorijoje pilių ir teritorijos, jau galėjo būti panaudotos bajoro reikalams. Lietuvos didysis kunigaikštis turėjo su bajorais ir žemesniais kunigaikščiais skaitytis. Didysis kunigaikštis šaukdavo stambių feodalų pasitarimus prieš kiekvieną didesnę žygį. Gi iškilus labai svarbiam reikalui, jau turėjo šaukti visų kunigaikščių ir stambių bajorų seimą.

Darbo liaudis nebuvo amžinai paklusni. Dažnai, tai vienur, tai kitur sukildavo prieš savo ponus. Taip 1418 metais stmbus buvo vals-

tiečių sukilimas Žemaitijoje. Jo numalšinimui nepakako vietinių jėgų. Vytautas buvo atvykęs sukilimą slopinti. Vyskupas Valančiauskas rašo, kad Vytautui parėdžius, buvo 60 "pačių smarkiausių vadovų pakarta." Bet sukilimas dar ilgai tęsėsi. Vyskupas Valančiauskas rašo:

"Vos kunigaikščio kareiviams į Lietuvą iškeiliavus, nekurie valstiečiai, apie Raseinius, Varnius ir Rietuvą gyvenanti, pakilo prieš didžiūnus, ketindami juos butinai išnovyti. Pajutę tai, kitų pavičių artojai lygia dalia greit susirinko į būrius. Tokiu būdu kone vienoj dienoj sumišimas pasklido po visą Žemaitiją. Dideli būriai artojų, bėgiodami po visas puses, gaudė, mušė ir teriojo didžiūnus, namus jų degino ir turtus godžiai plėšė. Kiti nuėję į Prusus ir Kuršą, kalbino artojus, idant lygia dalia, išnaikinę savo vyriausybę, gyventų liuosai."

Tai tokia, trumpoje sutraukoje šio laikotarpio Lietuvos istorija. Tokie tai faktai apie tą "Didžiąją Lietuvą," kurią šovinistai reklamuoja, paslėpdami nuo liaudies tiesą.

Po Vytauto mirties, Lietuvai, prijungtai prie Lenkijos, atsiskleidė naujas istorijos lapas.

Mokslas naujojo gyvenimo Statyboms

(Tąsa nuo 20-to puslapio)

kiai pasireiškia milžinišku užmoju socialistinio lenktyniavimo, kuriame dalyvauja daugiatūkstantinė statytojų armija, tai pasireiškia tuo įkvėpimu bei entuziazmu, su kuriuo visuose mūsų šalies kampeliuose atliekami užsakymai naujosioms statyboms.

Iš statybos aikštelių kasdien gaunami pranešimai apie sėkmingą planinių užduočių įvykdymą bei viršijimą, apie vis didesnę darbų išplėtimą, apie pasiaukojantį darbą statytojų, sumaniai išnaudojančių galingąją tėvyninę techniką.

NORINTIEMS TURTA PALIKTI A.L.D.L.D.

Daugelis Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugijos narių ir prietelių norėtų, kad jų turtas po jų mirties atitektų šiai kultūros-apšvietos organizacijai. Bet toks noras pats savaime nieko nereiškia. Jeigu nebūna padaryto ir palikto testamento ("Will"), tas jų turtas atitenka visai kam kitam. Todėl tuo reikalu reikia iš anksto, dar gyvam tebesant apsirūpinti.

Kad pagelbėti mūsų žmonėms, mes paprašėme advokatą pagaminti mums tokio testamento tekstą ir patiekti reikalingus paaiškinimus. Žemiau tai rasite. Pirmiau testamento tekstas, o paskui paaiškinimai. Mat, darant testamentą, reikia turėti mintyje tam tikri specifiški įvairių valstijų potvarkiai.

THE WILL

I, _____ of _____
Street, County of _____, City of _____,
and State of _____
do hereby make, publish and declare this to be my Last Will and Testament, hereby revoking all other Wills or Testamentary dispositions by me at any time heretofore made.

FIRST: I direct the payment of my just debts and funeral expenses as soon as conveniently possible after my death, and I further order and direct that all transfer, inheritance, legacy and estate taxes chargeable against my estate or any interest passing under this Will, be paid as part of the general administration expenses of my estate.

SECOND: I give, devise and bequeath all the rest, residue and remainder of my estate, both real and personal and wherever situated, absolutely to the AMERICAN LITHUANIAN WORKERS LITERARY ASSOCIATION ("Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugijai"), located at 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, New York.

THIRD: I hereby nominate, constitute and appoint _____ and _____ as the Sole Executors of this Will.

FOURTH: I hereby authorize and empower my Executors above named to grant, bargain, sell, convey, exchange, lease, mortgage, pledge or otherwise dispose of any lands, ten-

ements or property, real or personal, or any interest therein which I may own at the time of my death or of which they may at any time be seized or possessed as my Executors at public or probate sale, and upon such terms and for such consideration as they may deem best and to execute and deliver all necessary and proper deeds or other instruments requisite to such purpose.

IN WITNESS WHEREOF I have hereunto set my hand and affixed my seal this _____ day of, in the year of Our Lord one thousand nine hundred and _____.

Signed by _____

The forgoing instrument, consisting of _____ typewritten pages, was subscribed, sealed, published and declared as and for his Last Will and Testament by _____, the Testator named therein, this _____ day of _____, 19____, in the presence of us and of each of us, who at his request and in his presence and in the presence of each other, all being present at the same time, have hereunto subscribed our names as witnesses; and we hereby severally certify that we each read this attestation clause before we subscribed our respective names and addresses thereto.

_____ Residing at _____
_____ Residing at _____
_____ Residing at _____

REQUIREMENTS IN VARIOUS STATES

California

In California all persons of 18 years of age or over and of sound mind may dispose of their estate by Will. A married man or woman may dispose of half of the community property. A Will entirely in the Testator's handwriting and signed and dated by him is valid. However, it is advisable to make a formal execution of a Will which requires that it be in writing and subscribed by the Testator and attested by two witnesses.

Connecticut

In Connecticut all persons 18 years of age or over and of sound mind may dispose of

their estate by Will. The Will must be in writing and subscribed by the Testator and attested by three witnesses each subscribing in the presence of the Testator. The witnesses must be disinterested as any devise or bequest to a witness is usually void, except when there are other competent subscribing witnesses.

Illinois

In Illinois all persons 18 years or over may dispose of their estate by Will. A Will must be in writing signed by the Testator or in his presence and at his direction by someone else, and attested in his presence (but not necessarily in each other's presence) by two or more witnesses. The witness must be disinterested. The attestation clause in Illinois is similar to the one quoted in the example above, except that one sentence more has to be added to it which reads:

"We do hereby further certify that said Testator on this occasion as we verily believe is of sound mind and disposing mind and memory."

Maryland

In Maryland no Will is valid to pass real estate unless the Testator was at the time of acknowledging or executing of sound and disposing mind and capable of executing a valid deed or contract, and of full age (males 21, females 18). But by common law males over 14 and females over 12 may make valid Wills of personal property. Wills of land, as well as of personal property must be in writing signed by the Testator or by someone for him in his presence and by his express direction, attested and subscribed in his presence by two or more witnesses. No attestation clause is necessary.

Massachusetts

In Massachusetts only a person of 21 years or more may make a Will. Every Will must be in writing signed by the Testator or some person in his presence and by his expressed direction and attested and subscribed in his presence by three or more competent witnesses. A devise or legacy to a subscribing witness or to the husband or wife of such witness is void unless there are three other

subscribing witnesses not similarly benefited thereunder.

Michigan

In Michigan any Person over 21 may make a Will. All Wills must be in writing signed by the Testator or by some person in his presence expressly directed and witnessed by two witnesses in the presence of the Testator. An attestation clause similar to the one in the example above is usual but it is not required. A witness who is interested in a testamentary gift may not take under a Will unless there are other competent witnesses except that if the excluded beneficiary was also an heir he will then take his intestate share.

New Jersey

In New Jersey all persons 21 years or over are competent to dispose of their estate by Will. Married women over 21 can make as a valid Will of her real and personal property in the same manner as if she were unmarried but cannot defeat any interest in her real property to which her husband would be, at her death, entitled by law.

All Wills must be in writing signed by the Testator or by his mark in his own hand.

New York

In New York all persons over 21 may devise their real estate by Will.

Every Will of real and personal property must be executed and attested as follows:

1. It must be subscribed by the Testator at the end of the Will;
2. Such subscription must be made by the Testator in the presence of each of the attesting witnesses or must be acknowledged by him to have been so made to each of the attesting witnesses;
3. The Testator at the time of making or acknowledging the subscription to be his Last Will and Testament;
4. There must be at least two attesting witnesses each of whom must sign his name as a witness at the end of the Will at the request of the Testator.

However, a person having a husband, wife, child or descendent or parent may not devise or bequeath to benevolent, charitable, litera- (Tasa ant 6 publ.)